

A SZÉKELYKERESZTÚRI UNITARIUS

BARÓ ORBAN BALAZS

GIMNAZIUM

150 ÉVES

EMLÉKÜNNEPE

1793-1944

Emlékiül

Dr. Gyál Kelemen

tanügyi főtanácsos, ny. igazgató

írnak

Dr. Orbán Balázs iskoláján
névén

Székeslyk keresztút, 1944 május 31

Péter Lajos
gimn. igazgató

BÁRÓ ORBÁN BALÁZS

Született 1829-ben Lengyelfalván, meghalt 1890-ben Budapestben. Fajának törhetetlen lelkű harcosa, a Székelyföld legalaposabb ismerője és örökméltékű leírója. Műve: „A Székelyföld leírása.” I—VI. kötet.

A székelykeresztúri unitárius „Báró Orbán Balázs” gimnázium.

150 ÉV EMLÉKE

AZ 1943. JÚNIUS 5-IKI
VÉNDIÁK TALÁLKOZÓ

ÉS

A JÚNIUS 6-IKI

E M L É K Ü N N E P

ALKALMÁVAL ELMONDOTT BESZÉDEK, KÖLTEMÉNYEK
ÉS ELBESZÉLÉSEK

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

PÉTER LAJOS

GIMNÁZIUMI IGAZGATÓ, VÉNDIÁK

MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R. T.
KOLOZSVÁR, 1944

*A külső címlapot
Tóth István rajztanár
rajzolta.*

Felelős kiadó: Péter Lajos igazgató.
Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. Kolozsvár. 4184.
Felelős vezető: Major József.

Előszóféle.

Százötven éves Alma Mater, melynek 5 évig kis diákja, negyven éven át tanára valék, írhatnék-e Albumodba előszóul klasszikusabb sorokat Reményik Sándor szép versénél:

„E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.
Azóta hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát!
*Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát.*“

PÉTER LAJOS.

A székelykeresztúri unitárius „Br. Orbán Balázs” gimnázium másfélszázados jubileuma.

Irta: v. Szolga Ferenc lelkész-véendiák.

Országgraszoló ünnepségek keretében ülte meg a székelykeresztúri Unitárius Br. Orbán Balázs Gimnázium fennállásának 150-ik évfordulóját. Erre az ünnepségre idesereglettek az ország egész területéről az intézet volt növendékei.

Június 4-én az egész kis székely városka ünnepi köntösbe öltözött. Keresztúr székelyei feldiszipálták és fellobogózták házaikat és felekezeti különbség nélkül lelkes szeretettel készültek az unitáriusok ősz püspökének, *Józan Miklósnak* fogadtatására, aki Udvarhely vármegyei vizitációs körútjáról érkezett Keresztúr ünnepére. Már a járás határában, Nagyalambfalván díszes küldöttség várta a püspököt és kíséretét. A község székelysége ünnepi díszbe öltözve, élén a református lelkipásztorral, meleg ünneplésben részesítette a tescvő-egyház püspökét. A járás nevében pedig meleg szavakkal köszöntötte dr. Kósa Béla főszolgabíró *Józan* püspököt. Az unitárius egyházkör és a gimnázium nevében dr. Menyhárt Dénes szolgabíró körü felügyelő-gondnok tolmácsolta az unitárius hívek szeretetét, majd, dr. Szolga Ferenc tb. igazgató, az ország legidősebb szolgálatban lévő tanára megható szavakkal köszöntötte a főgimnázium ünnepségeire érkező főpásztort.

A székelykeresztúri állomáson a püspököt a teljes létszámban megjelenő körü papság élén *Ütő Lajos* esperes üdvözölte. A városka főterén hatalmas díszkapu fogadta a püspököt, melynél *Jakab János* községi bíró (ny. járásbíró) a község képviselőtestületének élén monddta el üdvözlét. Innen az új köntösbe öltözött jubiléáló gimnázium elé vonult a menet, ahol szintén hatalmas díszkapu volt felállítva. Itt *Ütő Lajos* esperes és dr. *Lőrinczi István* törvényszéki bíró, az intézet felügyelő gondnoka üdvözölte a főpásztort az egyházkör és az intézet nevében.

A tulajdonképpeni jubiléaris ünnepségek sora június 5-én, szombaton vette kezdetét a 10 éves érettségi találkozóikat ünneplő véndiákok istentiszteletével, melyen *Szolga Ferenc* budapesti vallástanító lelkész imádkozott és *Lukácsi Mózes* székelyszentmiklósi lelkész monddott egyházi beszédet. Istentisztelet után a lelkészi irodán fogadta

püspök úr az üdvözlésre megjelent hivatalos egyházi és világi küldöttségek tisztelgő látogatását.

Délután 5 órai kezdettel az intézet nagytermében ünnepi vendiákest vette kezdetét. Üdvözlő beszédet *Killyéni Imre* igazgató intézett a vendiákokhoz.

Az igazgató üdvözlő beszéde után a gimnázium énekkara Kodály: „Székely keserves“ c. kórusát adta elő *Péterffy Gyula* zenetanár, a kiváló karmester vezetésével. Ezután *Nagy Samu* VIII. osztályos tanuló köszöntötte a vendiákokat a mostani tanulóiifjúság nevében. Az ifjúság üdvözlétére *dr. Mester Miklós* országgyűlési képviselő-vendiák válaszolt hatalmas beszédben, melyben rámutatott arra, hogy mit jelentett ez az izig-vérig magyar népi gimnázium a székely nép életében.

Mester Miklós hatalmas beszéde után *P. Szentmártoni Éva*, a kolozsvári Nemzeti Színház tagja énekelt. Kultúrált hangja, tökéletes előadó művészete magával ragadta a közönséget.

Molnár Sándor m. kir. honvédőrnagy, a magyar katonai írók körének tagja vendiák adott elő verseiből.

P. Szentmártoni Kálmánné játszott azután szebbnél-szebb magyar nótákat zongorán, melyet a közönség hálás tapssal honorált.

Majd *Gyallay Pap Domokos*, a neves erdélyi írónk vendiák olvasta fel két keresztúri diákemlékeiből merített ragyogó elbeszélését.

Ismét a gimnázium énekkara énekelt Bárdos: „A csitári hegyek alatt“ c. kórusát. Ezután *Izsák Domokos*, a már híres székely költő adta elő néhány költeményét.

A június 6-iki ünnepségek rendjét az országzászló megkoszorúzása vezette be, ahol a vendiákok nevében *dr. Kiss Elek* egyházi főjegyző mondott beszédet. Innen a templomba vonult az ünneplő közönség istentiszteletre, ahol *Pál Dénes* siménfalvi lelkész, felsőházi tag, imádkozott és *dr. Csiki Gábor* esperes, kormányfőtanácsos-vendiák mondott egyházi beszédet. A templomi istentisztelettel párhuzamosan szabadtéri istentisztelet is volt, melyen *dr. Kovács Lajos* és *Simén Dániel* teológiai tanárok végeztek szolgálatot.

Az istentiszteletek után került sor a tulajdonképpeni emlékünnepeyre és ezzel kapcsolatosan az 1914-ben elmaradt új gimnáziumi épület felavatására.

A gimnázium hatalmas udvarát zsúfolásig megtöltötte az ünneplő közönség, hol a Hiszekegy elmondása után a gimnázium énekkara énekelt a Székelyhimnusz, *Péterffy Gyula* zenetanár vezetése mellett, majd *dr. Gelei József* egyházunk főgondnoka nyitotta meg hatalmas beszéddel az ünnepi közgyűlést. Megint a gimnázium énekkara énekelt Berzsenyi—Kodály: „Magyarokhoz“ című kánonját. *Péter Lajos* tb. igazgató ismertette a gimnázium történetét, melynek nyomán felelevenedett 150 év küzdelmének, hősiességének és munkájának dicsőséges epószja. A gimnázium kórusának újabb énekszáma után az ősz főpásztor lépett a szónoki emelvényre, hogy a 150 éves

gimnáziumot megáldja és az új épületet felavassa. Torockó szellemét idézte és torockói származású Lázár István püspökünk szellemét, aki 150 évvel ezelőtt a székely kultúra e gyönyörű csarnokát építette és boldognak nevezte magát, hogy másfélszázad annyi küzdelme után most O, az egykori torockói lelkész áldhatja meg ezt a drága székely intézetet. A püspök úr beszéde és áldó imája után, az általa írt alkalmi ódáját *Elekes Emőd* gimn. tanuló adta elő hatalmas sikerrel. Ezt a gyönyörű ódát *Péterffy Gyula* zenetanár meg is zenésítette és székelydiák kórusával elő is adatta.

Ezután a gimnázium díszszínlójának felavatására került sor, melyet a keresztúri nők áldozatkészsége ajándékozott az intézetnek. A zászlót gyönyörű beszédben *Útő Lajos* esperes áldotta meg és *Ugron Zoltánné* adta át a gimnáziumnak megható beszéd kíséretében, amiért *Killyéni Imre* igazgató mondott köszönetet. *Gyulai Ferenc* gimn. tanuló sikeres szavalata után következtek a hivatalos üdvözlések, melynek során elsőnek a vármegye főispánja, *dr. Sebessy Ákos* a vallás- és közoktatásügyi minisztérium nevében üdvözölte a jubiláló intézetet. Utána az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa nevében *dr. Gelei József* főgondnok és a Teológia nevében *dr. Abrudbányai János* dékán, a kolozsvári testvérgimnázium nevében *P. Szentmártoni Kálmán* tb. igazgató, a Tankerületi főigazgatóság nevében *dr. Rózsa József* tankerületi kir. főigazgató; Udvarhely vármegye nevében *dr. Szentkirályi Kálmán*, a vármegye alispánja beszélt; Keresztúr járás nevében *dr. Kósa Béla* főszolgabíró; Székelykeresztúr közönsége nevében *Demeter Andor* főjegyző tolmácsolták az intézetnek jókívánságaikat. Az Erdélyi Párt nevében a jelenlevő *dr. Mikó Imre* és *Váró György* országgyűlési képviselők élén *Nyirő József* író, országgyűlési képviselő üdvözölte a jubiláló iskolát. Végül *dr. Szathmáry Lajos*, az EMKE ügyvezető elnöke jelentkezett szólásra és tetteiben megnyilvánuló áldozatos szellemről tartott beszédet és hatamas összegű alapítvány leveleket nyújtott át a gimnázium előljáróságának, összesen mintegy 11 ezer pengő értékben és 50 drb. könyvadományban. Az EMKE itt is bizonyosságot tett áldozatos és nagyszerű szelleméről. *Pataki Tibor* államtitkár szintén nagyobb könyvadományt küldött a jubiláló intézetnek szerencsekívánatai kíséretében.

A számos nagyszerű üdvözlésre *dr. Lőrinczi István* iskolai felügyelő-gondnok, törvényszéki bíró válaszolt megható, hatalmas beszédben.

A gyönyörű jubiláris ünnepség *dr. Gelei József* egyetemi tanár-egyházi főgondnok megható záró szavai után a Szózáttal ért véget és az áhitat érzésével távozott mindenki a székely élniakarásnak, tudásnak és szellemnek erről a gyönyörű, magasztos ünnepéről.

I. Véndiákestély.

Az ifjúság üdvözlete.

Elmondotta: *Nagy Samu* VIII. o.

Főtisztelendő Méltóságos Püspök Úr!

Kedves Véndiákok!

Egy fecskepár fészkelte házunk eresze alatt. Sokszor figyeltem őket, mikor vándorútra indultak. Elnéztem, amikor ide-oda röpködve búcsúztak a tájtól, aztán egy reggel már nem lehetett látni őket, üres volt a fészkek s a fecskék... elröpültek hosszú vándorútra.

Évek hosszú, hosszú sora alatt ugyanígy hagyta el az intézetet diákjainak hol kisebb, hol nagyobb tömege. Ugyanígy röppentek ki a fészkekből, az Alma Materből, évről-évre, könnyes szemmel, de Istenben bízó reményteljes szívvel. Ezek a diákok is vándorútra indultak. Egy élet állt előttük s egy élet hosszú, poros vándorútját kellett végig ballagniok.

Aztán... tavasz következett... szökkenő rügyekkel, virágos fákkal, csilingelő madárkacagással és egy nap megint visszatértek a fecskék, egy nap... megint vidáman, kacagva röpködtek a kék égbolt alatt. Visszatértek a fecskék pihenni, erőt gyűjteni, hogy aztán újból nekiinduljanak a távolságnak, a végtelen útnak.

Székelykeresztúr öreg kollégiuma fölött teltek az esztendőik, s egy nap itt is beköszöntött a tavasz. Az öreg intézetbe visszatért a sok év előtt kiröppent diáksereg. Visszatértek a vendiákok és az öreg Alma Mater a régi szeretettel szorítja keblére őket.

Most az intézet legifjabb nemzedéke köszönti a vendiákokat. Szeretettel üdvözlünk, de nem járunk táncot, s nem kiáltunk égbe zengő evoét. Halkan, csendben, de annál nagyobb szeretettel fogadunk! Az ország határain ágyúk dörögnek, gránátok robbannak és a magyar honvéd halálos rohammal szorítja Ázsia felé a bolsevizmus fenyegető rémét. Nézz a határokra, ott erős karra van szükség. Nézz szerte az országban, itthon áldozatos munkára van szükség. Nekünk, a magyar ifjúságnak ebből első helyen kell kivennünk részünket. Az időkhöz illő komolysággal, a munka jegyében fogadunk, termésünk, tudásunk legjavát adjuk, legszebbjét mutatjuk be. Nézzétek vendiákok! Mennyire kiraktuk pelyhekkkel a fészket, otthonossá, barátságossá, meleggé tettük, hogy hazánkat szolgáljuk, de nem utolsó

sorban azért, hogy ha majd ti visszatértek vándorútatokról, újra ott-hon éreztétek magatokat ebben a 150 esztendősk iskolában. Örömmel és gyönyörűséggel telt szívvel néztétek, hogy él az öreg kollégium és ifjúsága, ha nem is különb nálatok, de méltó hozzátok.

A 150 esztendősk intézet legfiatalabb diákserege, őszinte szívvel, lelkének minden melegével kiáltja felétek: Isten hozott!

Báró József verse.

VÉNDIÁK VACSORÁN.

Ódon falak mellett ifjú szép épület,
Udvar, liget és kert, mint egy tündérsziget.
Báró Orbán Balázs középiskolája,
A szép Székelyföldön sehol sincsen párja.

E réten a Küküllő kanyarog,
Fényesebbek itt most a csillagok.
Szebb az erdő, mező s vadvirágok,
Szebbé teszik régi diák álmok.

Kutatva a természet világát,
Itt gyűjtöttük a mezők virágát.
A Sós-kútnál vasárnap délután,
Szaladtunk a szép pillangók után.
Jó kedvünkben hangzott vidám dalunk, —
Óh be kedves volt a diákkorunk.
Kézben virág, ajkon nép nótái,
Igy gyűlnek a Kriza vadrózsái.
A legszebbek, miket a föld terem,
Mikből fakad az igaz szerelem.

De a kegyetlen sors széjjelzavart minket
Tanár és tanítvány fájó búcsút intett.
Ahol történelmünk újabb könyvét írták,
Járta mindakettő véres hadak útját.
Egyik mint hős esett el a csatatéren,
Másik ott szenvedett nehéz rabkenyéren.
Három évtized múlt, az idő elhaladt,
Osztálytársainkból már csak néhány maradt.

Ez a hajlék nevezetes nekünk,
Itt nyílt ki szívünk és a szemünk.
Itt álmodtuk legszebb ifjú álmunk,
Nem csoda, ha ide vissza vágyunk.
Itt ismertük meg a drága földet,

Mit Atilla s Árpád apánk szerzett;
 És nemzetünk ezer éves múltját.
 Hétszeri elestjét, s hét feltámadását.
 Azt is, hogy „Mit jelent jó magyarnak lenni?” —
 Pokol ránk szakadhat: „Hinni és küzdeni!”

Azóta tudjuk, hogy nem könnyű az élet,
 Látván magunk körül szörnyű ellenséget.
 Átéltük Trianon s a megszállás vészét,
 Még el se feledtük hazánk veszteségét.
 Erdély, drága földünk két darabra szakadt,
 Az egyik szabad lett, a másik rab maradt.
 De akárhogy is lesz, ha élünk, ha halunk,
 Tudjuk azt az egyet, hogy így nem maradunk.
 A legnagyobb székel középiskolája,
 Nem állhat végeken, mint magányos bástya.
 Reméljük, fordul az idők vaskereke:

Hajrá honvéd! — hangzik Hadúr üzenete.
 Felröppen a Turul, s a honvéd meg se áll,
 Míg el nem tűnik a trianoni határ!

A sors kegyetlenül megsebezte szívünk.
 Jó tanárainkra visszaemlékezünk,
 Kiktől azt tanultuk: az élet küzdelem,
 Elismerés, babér csak hősöknek terem.
 Megköszönjük most, hogy úgy szerettek minket,
 A haladás útján s hitben elébbvittek.
 Tanítás hevében, amíg ellobogtak,
 Ébredő lelkünkben világot gyujtottak.
 Vigyáztak, hogy porba kallódó gyöngyszemek
 Székely nép gyermeki soha se legyenek.
 Köszönjük, hogy jókor megragadták kezünk,
 Soha se engedtek, hogy mi rosszak legyünk.
 Hogyha néhanapján talán megbüntettek,
 Azt is azért tették, mert igen szerettek.
 Régi gimnázium! te ősi iskolánk,
 Szeretve neveltél, mint az édesanyánk!

Áldja meg az Isten, aki alapított,
 Aki igazgatott, aki itt tanított.
 A főpásztorunkat, ki téged megáldott,
 Legyen minden szava ezerszer is áldott!
 Áldja az élőket és a halottakat,
 Kik lenn porladoznak hideg hantok alatt.
 Azt is, aki tanul és aki szeretett,
 Hosszú évek múltán, eljött s felkeresett,

Hogy ez ősi falak közt kebledre omoljon,
 Együgyű szavakkal s tettekkel hódoljon!
 Régi diák mesék elevenségéből,
 Igyunk az örök friss ifjúság vizéből.
 Add, hogy erőt nyerni sokszor fölkeressünk,
 Sohase feledjünk, örökké szeressünk!

S minthogy elhalmoztál ezer jóval, széppel,
 Most hadd, viszonzzuk Mátyás király képpel,
 Úgyis adósságunk örökre fennmarad,
 Mert ez nem egyéb, mint holmi silány kamat.

Te erény és tudás ékes tündérkertje!
 Múzsák és erények halhatatlan berke!
 Székely népünk lelkét csiszold és neveljed!
 Legyen népkultúra! — hangzik tegnap óta,
 Itt már régen megvan, — százötven év óta.

Székely népkultúránk, mint a nap ragyogjon,
 Kicsiny házikókba, hogy bevilágítson,
 Hogy forduljon jóra pogány rossz világunk,
 Magyarok Istene! halld meg imádságunk,
 Mert hiszünk, szeretünk, s jobb életre vágyunk.

Ünnepi beszéd.

Elmondotta: Dr. Mester Miklós országgyűlési képviselő-véendiák.

Ünneplő Székely Testvéreim!

Kedves Ifjúság!

Valamennyi véndiáktársam nevében hálásan köszönöm az ifjúság szónokának hozzánk intézett lelkes üdvözlő szavait. Boldogok vagyunk, hogy Alma Materünk 150 éves évfordulóján kisdíákok és véndíákok összegyűlhettünk, mint egy családnak a tagjai. Úgy érezzük, hogy ezen a nevezetes évfordulón kicsiny és nagy, szegény és gazdag testvérek, egyek vagyunk abban a tudatban, hogy erkölcsi és anyagi erőnkhez mérten valamennyiünknek közös a feladatunk és a teendők Alma Materünk és székely fajtánk iránt.

Akik intézetünk történetét ismerik, tudják, hogy itt az ünnepségek sohasem külsőséget, hanem belső tartalmat, komoly elhatározást és cselekedetet jelentettek. Nem kétséges, hogy a jövőbe vetett hit és a testvéri áldozatkészség megnyilatkozása kell, hogy legyen a mai ünnepélyes találkozó is, ha méltók akarunk lenni a múlthoz.

Ünneplő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Ha ebben az ünnepélyes pillanatban, Alma Materünk 150 éves évfordulójának az ünnepén az ősök halhatatlan szellemére gondolunk és ugyanakkor most itt, ebben az impozáns gyülekezetben látjuk a rokon-lelkeket: az ifjúság, a tanári kar és a jötevők táborát, megtelik a szívünk gyönyörűséggel és az Isten iránti hálával.

Tudjuk, hogy az édesanya gyermekei közül mindig legjobban a legelhagyatottabb, legnehezebb sorsban élő gyermekét szereti. Épen ezért mindenekelőtt szeretettel gondolunk azokra a véndíákokra és azokra a székely tesvéreinkre, akik a földi határok miatt nem jöhettek el erre a testvéri találkozóra. Tudjuk, hogy lélekben velünk vannak. Mi is velük vagyunk. A mi lelkünkben sohasem volt és ma sincs földi határ. Azt üzenjük testvéreinknek, hogy nemcsak rájuk gondolunk, hanem úgy is dolgozunk, hogy a mi becsületünkön és munkánkon nem fog múlni az, hogy minden székely ismét szabadon küldhesse gyermekét a Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumba.

Ünneplő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Ha Alma Materünk 150 éves küzdelmes múltját: fennmaradását és fejlődését vizsgáljuk, rájövünk arra, hogy a fennmaradás és a fejlődés — minden nehéz-

Az elnöki asztal: József Miklós püspök, Dr. Gelei főgondnok, Útő Lajos esperes,
Péter Lajos tb. igazgató.

Az ünneplő közönség egy csoportja.

ség ellenére — azért volt lehetséges, mert ez az intézmény mélyen a székely nép lelkében gyökerezett és gyökerezik ma is. A székely nép adta az ifjúságot, a tanári kart és a jövővet. Az pedig megcáfolhatatlan igazság, hogy amelyik iskola ezt a három védősereget közvetlenül a nép fiaiból kapja, az örökéletű, mint maga a nép.

Három védősereg állt őrt 150 esztendeig Alma Materünkben hűséggel és becsülettel. Ennek a három védőseregnek a magatartásától, a hűségétől függ az intézet jövője is.

Ami az ifjúságot illeti, nem mondhatunk mást a 150 éves évfordulón csak azt, hogy hűségesnek kell lenni a régi hagyományokhoz és mindig ezek szellemében kell a kor követelményeinek a szolgáltatába állani. Van intézetünknek egy székelyesen megfogalmazott, örökérvényű jelmondata: „Egy véka tudáshoz egy köből erkölcs kell!” Ettől a szabálytól az ifjúságnak soha eltérnie nem szabad, mert minden időben, minden egyes tanulónak attól függ az értéke a székely nép, a magyar nemzet és az egész emberiség szempontjából, hogy ezt a szabályt életében itt az intézet falain belül betartja-e vagy nem.

Mit jelent ez közelebről?

Jelenti azt, hogy minden tanulónak első feladatként rendszeres és alapos tudásra kell szert tennie. A rendszeres és alapos tudást azért hangsúlyozom, mert a felületes tudásnak az életben sem maga az egyén, sem a nemzet nem sok hasznát veszi. Alapos tudást szerezni nem könnyű feladat, de megéri a fáradságot, mert ez végeredményében öntudatosá, kiegyensúlyozottá teszi életünket. A felületes tudás tehet valakit gőgössé, nagyzólvá, de kiegyensúlyozott lelkű, hívő, boldog emberré soha senkit sem tehet.

Már itt az Alma Materben — különösen a felsőbb osztályokban — megnyilatkozik a tanulók speciális érdeklődési köre és ezért az alapos tudás elsajátításának előfeltétele az, ha mindenki már itt hajlamának megfelelően igyekszik elmélyülni abban a tantárgyban, amelyre hivatást érez.

De egy véka tudáshoz, egy köből erkölcs kell. Vagyis a lelki értékek: az erkölcs, a jellem, az Istenben való hit fontosabb a tudásnál. A tudás hiányát lehet pótolni a felső iskolákban, az egyetemen, sőt önképzés útján is. Azt a tanulót azonban, aki a lelki értéket magának a szülői házban és az Alma Materben nem szerezte meg, nagyon sajnálom, mert ezt a hiányt életében később pótolnia majdnem lehetetlen.

Minden Alma Mater két mécsest ad a kezébe a távozó diáknak. Egyik a tudás, másik a lélek mécsese. Ezzel indultunk el mi is vándorok, idősebb testvérek annak idején! Ez lesz a Ti sorsotok is, kedves fiatal testvéreink!

Bizonyos tapasztalatok állnak mögöttünk és ezért véleményünk nyilváníthatunk.

Találkoztunk az életben olyanokkal, akik anyagilag gazdagabb Alma Materből indultak el és kezükben a tudásnak fényesebb mécsese-

sét hordozták mint mi. De egyetlen olyan emberrel sem találkoztunk, akinek fényesebb lett volna a lelki mécsese, mint a miénk, keresztúri diákoké. Nemzeti öntudatban, hazafias érzésben középiskola, sem főiskola, sem egyetem többet nem adott és nem ad a diákjának, mint amennyit a székelykeresztúri unitárius gimnázium. Éppen ezért minden diáknak büszkének kell lennie az Alma Mater-re. Akiben alacsonyabbrendűségi érzés van mással szemben, akár magyarral, akár nem magyarral — és akármilyen társadalmi állású egyénnel szemben, az ennek az intézetnek nem méltó fia. Jegyezze meg mindenki magának, hogy méltóbban a magyarságot egyetlen gimnázium sem képviseli, mint a miénk, mert nincs gimnázium, ahol aránylag annyi szintiszta magyar diák tanulna és annyi szintiszta magyar tanár tanítana, mint a mi Alma Materünkben. Mindenkinek, aki faji öntudatában meg akar erősödni, ajánlom, hogy olvassa el intézetünk történetét.

Ünneplő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Tudnunk kell azt is, hogy minden jót — nemcsak a nevelés, hanem az intézet fenn-tartása és fejlesztése terén is — elsősorban a hivatása magaslatán álló tanári karnak köszönhetünk. Erről a tanári karról írta Sándor János, az intézet néhai nagynevű igazgatója, hogy kevesebbet szívesebben tanított itt, mint többet másutt. Péter Lajos kedves tanárunk, a román megszállás alatti 20 éves küzdelemről szóló munkájában azt írja, hogy a tanári kar testestől-lelkestől székely volt és ezért tudta az intézet érdekében a válságos időben a megpróbáltatásokat sikeresen vállalni. Annyi bizonyos, hogy Alma Materünk tanári kara hivatásérzettől vezetve mindig bátran szembenézett a feladatokkal. Az élet könnyebb oldalát sohasem választotta, hanem mindig a nehezebbet, mert így követelte meg az intézet érdeke. Számtalan példát hozhatnék fel, de itt csak a legutóbbi eseményekre mutatok rá. A felszabaduláskor nagyon sok tanerő igyekezett a hosszú szenvedés után a felekezeti iskoláktól az állami iskolákhoz elhelyezkedni abban a reményben, hogy könnyebb lesz a sorsuk. Itt minden tanár a helyén maradt. Többen már nyugdíjban élhetnének, de a nyugalom helyett ma is a munkát választják. Így volt a múltban is. Minden tanár az utolsó lehelletéig dolgozott.

Ünneplő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Kegyeletes hálával emlékezünk azokra a tanárainkra, akik húsz esztendőes megszállás alatt hittel dolgoztak, de a mai szép napot nem érhatték meg. Áldott szellemük él és ma is itt van közöttünk.

Papp Mózes igazgató úr a székely puritánság és fanatizmus megtestesítője volt. Emberi nagyságát mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy tudott jó vezér és jó közkatona is lenni, mert utolsó lehelletéig nem a rangot és a címet nézte, hanem a munkát.

Gálfalvi Sámuel igazgató úr, izig-vérig székely ember volt, aki műveltségével, okos, diplomata magatartásával a tisztességes, művelt románokat is meg tudta nyerni Alma Materünk érdekében. Örökre mintaképe lehet Gálfalvi Sámuel igazgató úr az ifjúságnak abban,

hogy miként kell olyan műveltségre szert tenni, amellyel becsületet lehet szerezni saját fajtánknak idegenek előtt is.

Kegyelettel emlékezem, volt osztályfőnökömre, az intézet néhai igazgatójára, a jóság emberére *Boros Jenő* tanár úrra, valamint *Lőrinczy Géza* és *Barabás Lajos* tanár urakra, akiknek emlékét szívünkbe zártuk.

Úgy érzem, hogy ők ma üzennek nekünk. Azt üzenik, hogy a hálát irántuk csak akkor róhatjuk le mi és az utódok, ha mindenki a maga órhelyén becsületesen megteszi kötelességét az Alma Mater iránt.

Ünneplő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Boldogok vagyunk, hogy gyermeki szeretettel üdvözölhetjük az intézet mai tanári karát. Különös tisztelettel tekintünk azokra a tanárainkra, akik a megszállás alatti kulturmunkából az oroszlánrészt vállalták és Isten segédelmével a felszabadulás s a mai nevezetes évfordulót is megérhették.

Köszöntjük *Lőrinczy István* nagytiszteletű urat — a tanári kar nesztorát. Személyesen teszek bizonyosságot amellett, hogy nagy nemzetnevelő munkát végzett az intézetben és az intézet falain kívül. A Dávid Ferenc Egylet tanárelnöke volt és irányítása mellett — felekezetre való tekintet nélkül — jártuk a székely falvakat a román megszállás idején. Természetesen abban az időben az egyház keretében csak unitárius székely községekbe mehettünk, de ott mindig megmondotta *Lőrinczy István* nagytiszteletű úr a nép előtt, hogy itt más vallású magyar diákok is vannak. Ugyanakkor kifejtette azt is, hogy a legfontosabb az, hogy valamennyien magyarok vagyunk. Én, — mint református vallású diák — kétszer prédikáltam unitárius templomban. Életem legszebb élménye ez.

Ebben az intézetben, amely az unitárius egyház büszkesége, sohasem volt felekezeti lélekhalászás. Csak egy nagyszerű dolog történt. Az unitárius egyház az intézet keretében, különösen a nehéz időkben, mindig módot adott és ad arra, hogy minden diák, felekezetre való tekintet nélkül, szolgálja az egyetemes magyar nemzeti eszményt. Ezért mi másvallású diákok és vendiákok, külön hálásak vagyunk az unitarizmusnak.

Meg kell említenem a Dávid Ferenc Egylet munkájával kapcsolatban azt, hogy az utóbbi időben a magyar ifjúság és a magyar intelligencia egyrésze — nagyon helyesen — rájött arra, hogy többet kell törődni a magyar faluval, mint eddig. Többen kiadták a jelszót, hogy vissza a faluhoz! Nekünk, keresztúri diákoknak nem kell visszatérnünk, mert mi kezdettől fogva együtt voltunk, együtt vagyunk és együtt leszünk a magyar faluval.

Köszöntjük *Nagy Lajos*¹ tanár urat. Mint tanárnak, szakmájánál fogva az a hivatása, hogy a szép iránti érzéket felébressze és fejlessze az ifjúság lelkében. Kétségtelenül a lelki felszabadulás, az emberi boldogság egyik fetétele az, hogy megtanulják az életben a szé-

¹ Nagy Lajos, Péter Lajos és dr. Szolga Ferenc tanár urak, tb. igazgatók.

pet meglátni. Nagy Lajos tanár úr azonban tudja, hogy ez még nem elég. Ő meglátta a lelki felszabadulásnak a másik fontos feltételét is, a gazdasági felszabadulás jelentőségét. Ezért úttörője ő a székely nép gazdasági felszabadításának is. Az az út, amelyen Nagy Lajos tanár úr és a hozzá hasonlóak haladnak a székely nép gazdasági nevelésének, öntudatosításának és népi szövetkezeti alapon való megszervezésének az útja. Ennek az útnak a végső célja az, hogy a székely népet soha többé senki: se idegenek, se egyes — a közösség érdekét lábbal tipró, romlottlelkű székelyek — gazdaságilag ki ne zsarolják. Ha ez meg lesz, csak akkor lesz a székely nép igazán úr a saját földjén. Ez a legnagyobb székelyföldi nemzeti program, amelynek megvalósítására mindenki előtt példa lehet Nagy Lajos tanár úr fanatizmusa, szívóssága és önzetlensége.

Köszöntjük Péter Lajos tanár urat. Volt idő, amikor a megszállás alatt egyszerre három munkaterületen is dolgozott. Mint tanár, mint az Önképzőkör tanárelnöke és gazdasági ügyek intézője szolgált az Alma Matert. A tanári kar nemcsak megtartotta ezt az intézményt a nehéz időkben, hanem fejlesztette is. Péter Lajos tanár úr boldog lehet, hogy az intézet fejlesztése éppen azon a területen történt, ahol ő állott őrt. Szép, kemény, férfias, hős katonához méltó őrállás volt! A legilletékesebb személy: Gálfalvi Sámuel igazgató úr az intézet történetéről írott munkájában őszinte elismeréssel adózik Péter Lajos tanár úrnak, mint építő munkatársának.

Köszöntjük Szentmártoni Kálmán igazgató urat, nagynevű történelemtanárunkat. Tudjuk, hogy mint igazgatónak milyen nagy megpróbáltatáson kellett keresztülmennie. Két oldalról is érték megpróbáltatások, de lelki nagysága és az igazságba vetett hite átmentette őt a veszélyen. Ő a legkiválóbb élő unitárius magyar történetíró. (Élő unitárius történetkutató van nagyobb, de történetíró nincs.) Tanári, igazgatói és irodalmi munkásságáért büszke lehet rá az Alma Mater, az unitárius egyház és a magyar nemzet.

Köszöntjük dr. Szolga Ferenc tanár urat. A mi szemünkben senki jobban nem közelíti meg az ideális tanár egyéniségét, mint ő. Mindig úgy éreztük, hogy a lélek fénye ragyogja be minden cselekedetét. Amilyen művészettel tudta az erényt megdicsérni, éppen olyan tökéletesen tudta a hibát megbüntetni. Nem tuzlok, ha azt mondom, hogy dr. Szolga Ferenc tanár úr egyedül a pálcájával nagyobb szolgálatot tett a magyar nevelésügynek, mint sok tudós a könyveivel. Ma sokat beszélnek a katonás szellemű nevelésről. Akik ezt meg akarják honosítani, leckét vehetnek dr. Szolga Ferenc tanár úrtól. Ő megmutatta tanári pályáján, hogy miként kell a nevelésben a szeretetet és a fegyelmet művészi módon összhangba hozni. Minden tanár ezt akarja elérni és ezt is próbálja csinálni, sajnos, azonban — sokszor saját hibáján kívül — a diákok ezt nem érzik meg. Dr. Szolga Ferenc tanár úrnál ezt megéreztük valamennyien, kivétel nélkül és azt hiszem, ez a legnagyobb jutalom, ami egy tanárt életében érhet.

Köszöntjük *Sándor Irma* tanárnő önegységát, aki a nehéz időkben szintén az intézetet szolgálta kiváló tudásával és felkészültségével.

Ünneplő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Alma Materünk harmadik védőserege a jótévők serege. Ebből a védőseregből csak néhány fényes nevet említünk meg: a Koncz Jánosét, Derzsi Jánosét, Orbán Balázsét, Berde Mózesét. Történelmi tény, hogy az intézet jótévői közt a székely társadalom minden rétege társadalmi állásra, foglalkozásra és vallásra való tekintet nélkül képviselve van. A környéken minden székely község vagy anyagban vagy munkában lerótta — mindenkor a hívó szóra — kötelességét Alma Materünk iránt.

Köztudomású, hogy a román uralom idején a legveszedelmesebb támadást az államhatalom a jótévők tábora ellen intézte. Belőlünk a tárgyilagosság és az igazság szava beszél, amikor megállapítjuk, hogy a román megszállás alatt kultúrnemzetek történetében páratlan eset történt — Alma Materünkkel. Kisajátították az intézet célját szolgáló alapítványi birtokokat, komoly kártérítés nélkül. Nem rekrimálni akarunk, de mint történeti tényt meg kell állapítanunk, hogy ez az intézet román nemzetiségű diákokat is nevelt. Bevezette őket a tudás birodalmába éppen úgy, mint a székely diákokat és ugyanakkor tiszteletben tartotta nyelvüket és hitüket. Többen közülök fényes karriert futottak be, de — ha nincs a keresztúri gimnázium, az eke szarvánál maradtak volna, mint mi nagyon sokan a székely diákok közül. Ez az intézet nemcsak a székelyektől, hanem a tisztességes románoktól és másoktól megbecsülést érdemel. Nekünk fáj a húszéves megszállás megaláztatása, de erkölcsileg olyan erősnek érezzük magunkat, hogy se ma, se a jövőben a románokéhoz hasonló eszközökhöz mások kultúrintézményeivel szemben nem folyamodunk, mert nemzeti becsületünket tisztán akarjuk megőrizni.

De — hála Istennek, — a megszállás alatt is akadtak az intézetnek jótévői. A nagy felügyelő-gondnokok, a Dániel Gáborok nyomdokain haladt dr. Elekes Dénes, aki a nehéz időkben nemcsak az intézet magatartásában, hanem fejlesztésében is fontos szerepet játszott.

Tudjuk, hogy az intézetnek a megszállás idején egy alkalommal befelé is súlyos harcot kellett megvívnia integritásának megőrzéséért. Ebben a válságos időkben állott a társadalmi mozgalom élére egy kiváló férfi, dr. Elekes Domokos, aki a tanári karral és a székely nép segítségével megmentette az iskola — megszüntetésre ítélt — felső tagozatát.

Isten ezáltal is próbára tette az Alma Matert és hálát kell adni neki, hogy a nehéz próbatételt sikerült kiállni. Emberek vagyunk. Belső ellentétek bármikor támadhatnak közöttünk — még a legszűkebb közösségen belül is. A fontos csak az, hogy ilyen esetben ne a személyeskedés, az egyéni önzés vezessen, hanem az őszinte, becsületos elvi meggyőződés, mert akkor végeredményében az ellentétből nem kár, hanem áldás fakad a közösségre.

Köszönő szóval fordulunk falusi székely testvéreinkhez, akik a megszállás alatt egy emberként támogatták Alma Materünket. Fel-emelő látvány volt nekünk, akik a Csonkaországban éltünk, de állandóan figyelemmel kísértük az Alma Mater sorsát, amikor láttuk, hogy az idegen uralom a székely népnél rosszul számított. Hiába sajátította ki az idegen uralom az intézet földjét, mert a székely nép lelkét nem lehetett kisajátítani. A székely nép tudta, hogy az intézet az övé és, hogy az intézetnek a sorsa egy az ő sorsával.

Az intézet hű volt a múltban és hű lesz a jövőben is a székely falusi néphez. A székely falusi nép is hű volt és ezután is legyen hű az intézethez. Ez nemcsak helyi érdek, nemcsak egyházi érdek, hanem egyetemes magyar nemzeti érdek is. Ezt a tudatot minden becsületes magyar embernek örökre a lelkébe kell vésni.

Egyetemes magyar nemzeti érdek, hogy minél több székely földműves, iparos és kereskedő fia látogassa az iskolát. Az ideális állapot az lenne, hogy ha minden értelmes székely gyermek legalább négy gimnáziumi osztályt elvégezhetne, mert a székely nép tömegeinek lelki és gazdasági felemelkedése csak így valósítható meg.

Ünnepelő Székely Testvéreim! Kedves Ifjúság! Alma Materünk másfélszázados évfordulóját ünnepeljük. Vannak középiskolák, amelyek jóval hosszabb múltra tekintenek vissza, de ha az időt munkában, erkölcsben és a magyar népnek tett kultúr szolgálásban értékeljük, akkor nincs Magyarországnak egyetlen középiskolája sem, amely dicsőbb múltra tekinthetne vissza, mint a mi Alma Materünk.

Lelkünkben megindulva, — hódolattal köszöntünk Alma Materünk másfélszázados jubileumodon. Tudjuk, hogy a mi életünk rövid, halandó élet. De mégis boldogok vagyunk, mert tudjuk azt is, hogy becsületes földi életével minden halandó fiad, a Te halhatatlanságodat szolgálja.

Alma Mater nostra vivat, crescat, floreat in aeternum! Amen!

Molnár Sándor, m. kir. honvédőrnagy versei.

SZÉKELYKERESZTÚR.

Kis székely város, születésem helye,
Csendes fészek Nagyküküllő mellett.
Vén várhelyek búsonganak felette,
S szelíden hajló, lombos, hús hegyek.

Vén „Omlás hegye“ vigyáz a szép tájra,
Másfelől a „Jézus kiáltó“-ja...
Hűséges lelkem hús berkeit járja.
Szülőföldem -- Isten védje, óvja.

Elhagyott szüleim várnak szüntelen,
— Mint árva népem, — árva két öreg.
Ott maradt velük ifjúságom, lelkem,
Ifjúkori kacagások, könnyek.

Három vén templom integet egymásnak,
Felettük őrt áll *egy igaz Isten*.
Három templomból imádságok szállnak,
Hogy egy népre Isten letekintsen.

Egyik templomban én is *ministráltam*,
A másokban kórust énekeltem...
A harmadikban híven confirmáltam,
Három templomban vett erőt lelkem.

Tizenkét év sok bújja és öröme
Köt a tájhoz, s annyi kedves emlék...
Istenem, ha már a virradat jönne,
Elsők között be szívesen mennék.

Elmennék én a három templomba,
Egy igaz hittel mondanék imát...
S hálát az Úrnak, hogy a népem sorsa
Beteljesedett s egy Isteni kiált.

(Nyíregyháza, 1922.)

ERDÉLY.

Erdély...

Lelkem szerelmes, szép muzsikája.
 Zsoltáros ének,
 Legszebb része a föld gyöngyének.
 Lakóid szíve tiszta, imádságos,
 Vendégszerető, nemes, barátságos.
 Hol összetart minden kéz-kezet
 A bibliás, igaz emberszeretet.

Erdély...

Lelkem szerelmes, szép muzsikája,
 Ha van még a földön szentély,
 Csak Te vagy az: *Erdély*,
Erdély...

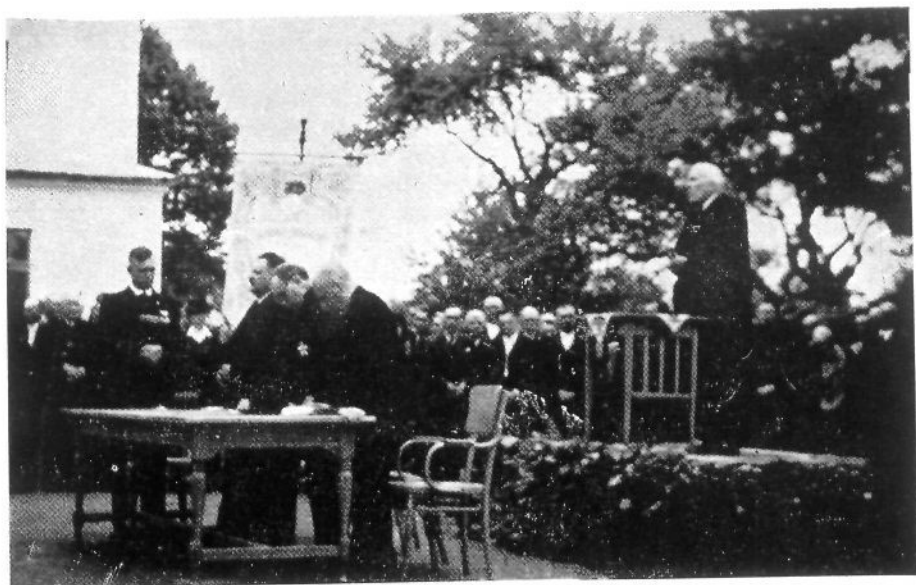
Erdély...

Erdőkoszorús virágbokréta.
 Megcsodáltalak.
 Nincs még egy ország a nap alatt,
 Mely úgy összetart minden igaz szívet,
 Mely meleg fészke gazdagnak, senkinek.
 (Magyart magyarra gyűlölet nem vezet,
 Öklöt nem ráznak hitvitázó kezek...)
 Most elraboltak rút eretnekek.
 Miért,
 Páris megmondhatná, de az néma.
 Ha van még a földön rejtély,
 A te sorsod, *Erdély*,
Erdély...

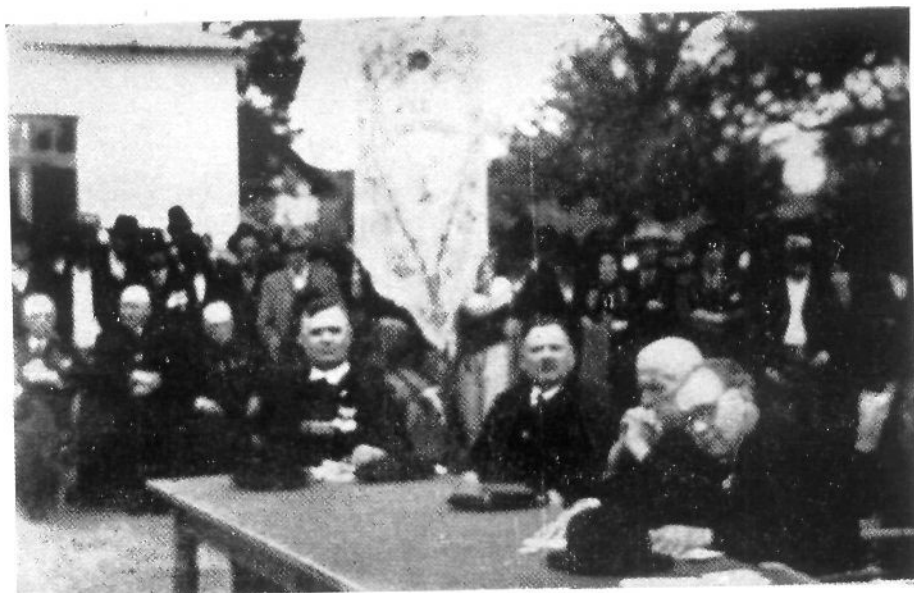
Erdély...

A székely szívet meddő vágy öli...
 De nem! Elég volt!
 Feletted most is kék az égbolt!
 Sziklavárat nem építhet ármány,
 Hej, daloljunk vigat... jövel szivárvány,
 Ragyogd át az azurkárpitot,
 Nem nézek fel, most villám cikázik ott.
Erdély...

Az én Erdélyem tiszta ég födi!
 Szabad székely vagyok s kevély,
 Te is az vagy, *Erdély*,
Erdély...

Józan Miklós püspök megáldja a 150 éves Alma Matert.

Dr. Gelei József főgondnok, Józan Miklós püspök, Ütő Lajos esperes, Péter Lajos tb. igazgató az elnöki asztalnál.

Erdély...

Lelkem szerelmes, szép muzsikája,

Büszke bérceid,

Vadvirágos tarka rétjeid

Egy igaz, dicső nép boldog Szezámja,

A rossz álom nyűgét majd lerázza!

Néped kevély s a boldog szentély

Nyílik, ha kirobban majd a szenvedély...

Erdély...

Felvirrad rád az ég igazsága..

Addig csak mesélj, csak mesélj,

Szülőföldem, *Erdély,*

Erdély...

(Budapest, 1935.)

MOST JÖTTEM ERDÉLYBŐL.

Most jöttem Erdélyből,

Tavaszevirágzaskor.

Hervad ott a virág,

Nem virúl, mint máskor.

Szintelen a bimbó,

Hogy is nyílna szépen?

Székely leány könnye

Öntözgeti régen.

Most jöttem Erdélyből,

Nyári napsütésben,

Nincs heve a napnak,

Nem süt úgy, mint régen.

Szintelen a napfény,

Oly sötét az árnyék,

Megszakadna szívem,

Ha tovább ott járnék.

Most jöttem Erdélyből,

Őszi hervadáskor.

Bánat bő szüretje,

Dúsabb most, mint máskor.

Hidegebb a szél is

Gyászos tarlók felett,

Kora hervadáson

Csak zokogni lehet.

Most jöttem Erdélyből,
Téli fagyos éjjel.
Havas hegyek leplét
Vad szél tépi széjjel.
Elolvad a hó is,
Fekete ott minden,
Szegény székely népem,
Elhagyott az Isten?

(Budapest, 1936.)

A VÉNDIÁKOKHOZ.

Véndiákok, fogjunk kezét,
Hús forrás az emlékezet...
Nyíljatok véngyermekek lelkek.

Becsengettek... iparkodjunk,
Ki felel ma? Ez a gondunk...
Emléktéglák, gyertek, hordunk.

Emlékvára, felépítünk,
Gondtalanul megszépítünk...
Hajlékodonban megpihenünk.

Gyermekkeznek építenek
Emlékekből épületet...
A tudásnak és szellemnek.

Mindannyian, most kis fiúk
Vagyunk s bizony, bőven kijut
A gond: ki tud s ki nem tud?

Tudjuk: ez a Tudás háza,
Hisszük: ez a Hit végvára...
S nem tanultunk itt hiába.

„Hospes“ urak, „praeceptorok“,
„Fikák“ és „ékolomosok“,
Most mind elésorakoztok.

Igazgató s tanár urak,
Ős-szellemben mindig újat,
Igazat és jót mutatnak.

Elhalt tanárok sírjára
Szeretet sok virágszála
Hulljon és az örök hála.

Az élőknek mély tisztelet,
Hűség, hála és szeretet ...
Küldik szívek s könnyes szemek.

Tanár urak, így felelünk:
Mind, akik most itt lehetünk:
Tiszta maradt szívünk s lelkünk.

Tudjuk: árva a mi népünk,
Ti éltetek miérettünk ...
A székelyért most mi égünk.

Véendiákok, fogjunk kezét,
Hús forrás az emlékezet ...
Nyíljatok véngyermekek lelkek.

Véendiákok, körbe, körbe,
Szívet s kezét egybekötve,
Készüljünk szebb s jobb jövőre.

Ifjú diákok és vének
Ajkáról csendüljön az ének:
Áldás adassék e népnek.

Áldás annak a szellemnek,
Melyben minket itt neveltek,
Áldozatos, igaz lelkek.

Minden egy nap új gond nekünk:
Nemzetünkért mit tehetünk?
Itt mutattak példát nekünk.

Tudásforrásra itt leltünk,
Háborúba innen mentünk ...
S azóta sem pihenhetünk.

Véendiákok, akik innen
Indultunk el, most is híven
Küzdünk s nem áll meg senki sem.

Vakáció sem kell nekünk,
Új harcot kell meghirdetnünk ...
Arany nap s Félhold a jelünk

Gondolatot, érzést, tettet
Ma másképpen értékelnek ...
Örök csak a szellem lehet.

Örökszellem gyűjtött egybe,
Szívünk-lelkünk dúsan telve,
Ez vezet majd győzelemre.

Véndiákok, körbe, körbe,
Szívet s kezet egybekötve,
Készüljünk szebb s jobb jövőre.

Aldás annak a szellemnek,
Melyben minket itt neveltek,
Áldozatos, igaz lelkek.

Keresztúri leckék.

Gyallay Domokos.

1. Nem kell mindjárt megijedni!

Diákságom idején Keresztúrt még javában élt a láda-rendszer. Hetenként kaptunk hazulról elemózsiát. Ennek elfogyasztására az étkezések óráiban nagy zajjal sereglettünk ki szállásainkra.

Vidékenként más és más szálláson helyezkedtünk el. Mi nyikómentiek Imreh Mihályné tűzhelye köré tömörültünk.

A diákéletnek sok nevezetes eseménye folyt le a szálláson. Itt szabadabban lélekztünk, mint a kollégiumban: Sándor János igazgató úr szigorú tekintetét, meg a Senior pálcáját nem éreztük olyan közelségben.

Különösen a féria kiadása után zajlottak le heves mozgalmak a szállásokon. Akkoriban rendszerint péntek délben adták ki a fériát, másnap, a hetivásár alkalmával, jöttek értünk.

Második gimnázista koromban történt, a szüreti szünidő kezdetekor.

Ebéd után hátramentünk a kertbe játszani.

Egyszer valaki azt indítványozta, hogy rendezzünk dobó versenyt. Feladat: ki tudja a Gagyi-patak födeles hídját legtöbbször eltalálni?

Az indítványt elfogadtuk, nosza, elkezdődött a verseny! Az eredményt nem volt nehéz ellenőrizni, mert találat esetén a híd zsindelely födele jónagyot koppant, nem lehetett tévedés a pontok összeszámolásában.

Nem dicsekvésből mondom, de lassanként én kerültem a verseny élére. A kidőlt versenyzők feszülten figyelték a küzdelmet s pártokra szakadva, hol nekem, hol ellenfelemnek kívánták a győzelmet.

Éppen én következtem dobásra, a kő ott volt már kezemben, amikor hátunk mögött szörnyű sivalkodás hangzott föl. Hátrafordulunk, hát egy hatalmas termetű, fekete arcú, vad nézésű asszony áll a közelünkben s menydörög, mint a sötét fergeteg.

— Kutyatolvajok, hát ti hajgálódtok? — törtetett felénk.

Ebben a pillanatban a dobóverseny futóversennyé alakult át.

Engem azonban az asszony galléron ragadott s hatalmasan meg rázott.

— Hogy merítek a hidat hajigálni?
— Nem a néni hídja! — védekeztem gyámoltalanul.
Az asszony állt egy kissé, de azután megint megrázott.
— Csakhogy az én ablakomat is behajítottátok! — toporzékolt.
— A házam ott van a híd mellett. Bevágátok a drága nagy üveget, most aztán megfizessétek, ebadta kölykei!

— Én a legjobb dobó vagyok, s mind a hidat találtam! — igyekeztem kibújni a felelősség alól. — Keresse a többiekén!

— Nem futkározom én a többiek után, hanem fizess meg te s szedd be a többin! — toppantott.

Keményen szorított, bátorságom hanyatlani kezdett.

— S mennyit követelne? — kérdeztem.

— Egy forintot fogsz fizetni!

— Mikor lesz nekem egy forintom! — akartam nagy étvágyát csökkenteni.

— No, ha nem, akkor gyere Sándor János elé! — Kezdett húzni a kollégium irányába.

Tyűh, az igazgató úr elé? Ablakbeverés vádjával?... Hát ettől a fenyegetéstől végképpen elhagyott a bátorságom.

— Kevesebbrel nem elégednék meg? — siránkoztam.

— Mennyi pénzed van?

— Negyven krajcár.

— Zord arca mintha földerengett volna.

— No, azt egyszer add ide! — mondotta. — A hatvan krajcárt pedig akkor fogod megadni, mikor visszajöttök a férfiáról. Mert különben... — rázta meg öklét.

Átadtam keservesen gyűjtögetett pénzemet. A fekete felhő erre olyan gyorsan elvonult, mint ahogy jött.

Versenytársaim rendre előbújtak rejtekhelyeikről. Elmondtam nekik az ügy lefolyását.

— Most aztán ti is járuljatok hozzá! — kértem őket.

Nem tagadták meg, de a szünidő utánra halasztották a bepótlást. Némelyek még szidalmaztak is.

— Nem kellett volna mindjárt úgy megijedned... Utóvégül most férja van, az igazgató sem veheti olyan szigorúan. Gyáva voltál, szégyeld magad!

Hazaoszoztunk férfiára.

Megvallom, otthon is gyakran eszembe jutott az ablak dolga. Hideg, őszi idők jártak, vajjon a fekete asszony betétette-e az üveget? Vajjon nagy mérgében nem árult-e be mégis az igazgató úrnak? Alig vártam, hogy a békét véglegesen megvásárolhassam tőle.

Amint tehát leérkeztem Keresztúrra, első utam a födeles híd felé vitt: csak otthon találtnám a félelmetes asszonyt!

A kis ház két ablaka épségben nézett ki az útra. Csakhogy nem ezekkel történt a baj. A kő tül felőlről jött, tehát csak a ház túlsó felének az ablakát érhetette. Bementem a kapun, s vizsgálat alá fogtam a ház belső oldalát. Hát ott csak egy tenyérynyi kis ablak kandikál

az udvarra, azon pedig semmi nyoma, hogy most tették volna be. Por és pókháló éktelenkedett rajta...

Egyszerre ráeszméltem, hogy csakugyan kár volt úgy megijedni! A fekete asszonynak nem esett kára. Alaptalan fenyegetéssel vette ki a negyven krajcárt a zsebemből. No, de most már okosabb leszek — húzódtam ki az udvarról — a hatvan krajcárt nem fizetem ki.

Becsapódásomról pedig válltig hallgatok, mert az eset az egész diákság előtt nevetség tárgyává tenne.

A versenyző társak, akik érthetően büntársaknak érezték magukat, közrefogtak az első találkozáskor. Bevallották, hogy a férfian ők is sokat aggódtak: nem került-e mégis az ablakbeverés az igazgató úr elé? Most aztán megint a Senior pálcája alá tartozunk, pótoljuk össze a pénzt, fogjuk be vele gyorsan az asszony száját.

Én azonban fölényesen nevettem.

— Nem kell mindjárt úgy megijedni! — mondtam. — Egy krajcárt sem fizetünk többet.

— Meggondoltad? — gyáváskodtak az érdektársak.

— Bizzátok csak rám! — ütöttem mellemre. — A negyven krajcárhoz járuljatok hozzá, a többit majd eligazítom az asszonnyal, csak a szemem elé kerüljön...

Mindenki bámult férfias magatartásomon s így, ha a múltkor a dobó verseny eldöntetlen maradt is, bátorság dolgában én nyertem meg a mérkőzést.

2. A jó bizonyítvány.

Abban az időben, amelyről emlékezem, a nagyobb diákok erősen hatalmaskodtak a kisebbeken.

Engem Benkő Misi fogott jobbagyságra. Ő negyedik osztályos volt, én második. Nagy különbség testi erő dolgában is, diáktapasztalatok tekintetében is.

Benkő Misi azonban nem volt rideglelkű zsarnok. Gyakran tett szép ígéreteket szolgálataim jutalmazására. Majd azon a napon — mondotta, — amikor a nyári szünidőt kiadják, bevisz egy boltba s mindkét zsebemet teletölti cukorral.

Osztálytársaim váltig kedvetlenítettek, hogy így meg úgy, ne higgyek Benkő Misinek: nem eszem abból az édességből, amit ígérget. Misinek a maga számára sem szokott pénze lenni.

Elmondtam Misinek, hogy mit hallok innen-onnan.

— Micsoda? Azt mondják, hogy nincs pénzem? — szólt haragra lobbánva. — Hát ez mi? — penderített egy húszkrajcárost az asztalra.

Mohón kaptam a pénz után.

— De hiszen ez lyukas! — ócsudtam föl az öröendezésből.

— Hát aztán? Örülj, hogy lyukas. Hiszen, ha ép lett volna, régen elköltöttem volna. Most pedig itt van: igyekezzünk minél előnyösebben túladni rajta.

Telt az idő, küszöbön volt már a szünidő. Misi nagyjában elkészült a pénzügyi művelet tervével. Velem egyelőre annyit közölt: ő majd kisüti, hol kell a pénzzel próbálkozni, én pedig végrehajtom az ő gondolatát.

Ránk köszöntött a szünidő. Másnap jöttek utánunk a nyikómenti szekerek, volt időnk a próbatételre.

Misi megtette az utolsó simításokat. Ezek között legfontosabb volt, hogy kenyérbéllel betömte a lyukat s ezüstszerű festékekkel színezte be a tömést. A művelet kitűnően sikerült, színre, szemre tökéletesen helyreállott húskrajcárosunk épsége.

Most aztán föl a nagy próbára!

A terv úgy szólt, hogy először Jakabos Péter bácsinál kíséreljük meg a szerencsét. Benkő Misi itt számított legbizonyosabb sikerre.

Jakabos bácsinak ugyanis sötét, kicsi boltja volt a Vasút-utcában, a világosság csak az üveges ajtón át süttött be hozzája.

Útközben kezét adtuk egymásnak, hogy hűségesen járunk el föltett célunkban.

A bolt előtt Misi megadta utolsó utasításait.

— A pénzt csak a legvégső pillanatban add át a boltosnak, ne legyen ideje hosszasan nézegetni!

Beléptem a boltba.

Jakabos bácsi hajlotthátú, ősz ember volt, drótnyelű pápaszemet viselt.

No, kis fiam, mi jót akarsz vásárolni? — fogadott nagy nyájas-sággal.

— Kettőre cukrot! — mondtam.

Több fiókot huzogatott ki s mindenikből vetett néhány szem cukrot az összecsavart papirosba. Közben nagyon barátságosan szólogatott hozzám, örült, mikor megmondtam, hogy a kollégiumba járok, megkérdezte, hovávaló vagyok, élnek-e szüleim, vannak-e testvéreim, mikor indulok haza szünidőre?

— Ebből a cukorból a testvéreidnek is juttatni akarsz, nem igaz? — kérdezte.

— Juttatni akarok!

— No, ha te olyan jó fiú vagy, akkor megszerzem néhány darab-bal! — nyúlt bele ujjbeggyel egy fiókba.

A csomagocskát a kezében tartotta s tovább érdeklődött. Jóbeszédesebb ember volt.

— Jól van, a cukorral megörvendezteted a testvéreidet, de hát a szüleidnek viszel-e valami örömet? Jó-e a bizonyítványod, he? — mosolygott rám.

— Azt hiszem elég jó!

— Nem mutatnád meg? Nagyon szeretem ám a jó kis diákokat. No, hadd lássuk!

A bizonyítványt kivettem kabátom zsebéből s átnyújtottam az öregnek. Megigazította pápaszemét s hangosan olvasni kezdte az

érdemjegyeket. Csakugyan jó bizonyítványom volt, egy-kettő kivételével elsőrendű jegyek.

Jakabos bácsi minden jegy elolvasása után elismerően mosolygott rám.

— Te kis legényke, hiszen te nagyon jó tanuló vagy! — veregette meg a vállamat az asztalon át.

Nagyon balul esett a dicséret. A forróság kiütött rajtam, s szerettem volna már túlesni az üzleti feladaton.

Az öreg azonban tovább böngészett bizonyítványomban.

— Hát ez mind szép... latinból, földrajzból, számtanból ezek a kitűnő jegyek, de lássuk a legfontosabbat: a magaviseletet!... Né, né, hát ez is kifogástalan! Ne, fiam, te igazán jó úton indultál el... nagy örömet fogsz szerezni szüleidnek. Vigyázz is fiam, a jó magaviseletre. Mindig a becsület útján járj, akkor válik derék ember belőled!...

Visszaadta bizonyítványomat s a cukros csomagot is felém nyújtotta. Én azonban csak a bizonyítványt kaptam el, azzal uccu, az ajtóhoz ugrottam, kirohantam az utcára s megfutamodtam a piac felé.

Benkő Misi azonban ott lappangott a közelben, előmbe ugrott s elfogott.

— Mi az, mitől futsz olyan bolondul? — förmedt rám.

— Nesze, itt a pénzed! — vetettem a lábához lelkendezve. — Nem próbálkozom többet.

Misi megtaszigált.

— Micsoda, hát ez volt a megállapodásunk? ... Ez a te becsületed, he?

Félkézre fogott, lehajolt és fölvette a húszkrajcárrost.

— Tyühh, haszontalan, hiszen tönkretetted a pénzemet... nézd!

Csakugyan a húszkrajcáros ujra lyukas volt. A kenyérbél ugyanis kiolvadt belőle a forró verejtéktől, amely tenyeremet a boltban ellepte.

Művészi tekintetben itt befejeződhetnék az elbeszélés. Legfőbb még egy kis dicsekvés következhetnék, hogy milyen komolyan levontam a tanulságot a leckéről... De én a valóságot akarom írásba foglalni, való emlékemet akarom följegyezni. És így meg kell vallanom, hogy Benkő Misi zsarnoksága alól ezúttal még nem tudtam megszabadulni. A lyukas húszkrajcáros miatt még egy keserves leckén estem át. Ezt „Gergő három győzelme“ című elbeszélésemben mondtam el, hasonló húséggel.

Izsák Domokos kispazda versei.

KÖSZÖNTÉS.

Itt élek az ősi rögön,
Hol apáink éltek, haltak.
Unokája vagyok én a
Szántó-vető székely fajnak.

Bérc fokára nem mehetek:
Hol a dicsők törnek falat,
Én csak szántok, magot hintek,
A sziklabérc árnya alatt.

De mikor a bérci tetőn,
Harsányan zeng körül a dal,
Ha lezúg a völgybe hozzám,
Még érzem, hogy él a magyar.

És olyankor kedvem támad:
Összegyűjtöm minden erőm;
Köszöntelek szent ihlettel,
Kik daloltok fönt a tetőn!

ÖRÖK MAGYARSORSBAN.

Földbe mélyen szánt az ekém,
Húzza azt négy tarka tehén.
Kis lánykám a bajt megosztva,
A négy tarkát hajtogatja.
Mert egy bátyja katona már,
Leventére más kettő jár. —
Fiúkra várt más feladat,
S így az ostor leányra maradt.

Tovább ballag a négy tehén:
Kis lányomat figyelem én.
Mily férfias akaratja:
Kis ostorát pattogatja.

Akár, mintha fiú lenne. —
 Hi-ne... csá-ne... hajtsa egyre.
 — Lányba is van vasakarat:
 S így a munka el nem akadt.

Tovább ballag a négy tehén:
 Forró napfény ömlik elé.
 Nő a szántás többről-többre,
 Rácsurog az arcom gyöngye.
 S míg a fiúk erre, arra
 A hazáért állnak rajba',
 Addig itt az apa s lánya
 A magyar-rög katonája!...

SZÉKELY TAVASZ.

Erdős hegyek patakja zúg;
 Verőfényen zöldül a rét.
 Az ébredő bükkös-erdő
 Most bontja az ígétét.

A faluból kakasszó jön:
 Rigófüttyöt hallok újból.
 Rétölén a patak-vízben,
 Valahol egy asszony sújkol.

Fejem fölött pacsirta szól:
 Most szállt fel a szemem előtt.
 Vig öröme azért van tán,
 Meglátta a szántó-vetőt.

Báránysírást kapkod a szél:
 Tilinkószó hallszik tovább,
 Faluvégen gyermeksereg
 Karikázza az útporát.

Országúton juhnyáj halad:
 Gépkocsi jön, túlköl, megáll,
 Zúrzavaros juhzsivaly közt
 Haragos úr lármája száll.

„Hajtsd félre már azt a csordát“
 A juhásztor siet, szalad
 A csordásra ordítóz, — míg
 Az útszélre vonul a had.

Juhnyáj mellett kutya vigyáz;
Nehéz kolonc lóg a nyakán:
Megáll a nyáj, indul a gép,
Port fellegez maga után.

Életiram találkozott:
Ki erre megy, ki meg arra,
Mindenkinek más az útja;
De egy a cél, — ami hajtja.

Barkaszagos pára-ködbe'
A napsugár bele havaz,
Az új élet küzdelemben,
Énekel a székely tavasz!...

AZ ÉN SOHA EL NEM MULÓ VÁGYAM...

Ősz volt. És én egy bús legény
Itt jártam e nagy ház előtt;
A diákok gyülekeztek
Hozták a sok átalvetőt.

Emlékszem a víg kacajra,
Ölelésre, szeruszokra.
Csak én vártam öleletlen,
Mint nem ismert falurossza.

A napfény a gimnázium
Ablakait beragyogta:
Bánatosan, félve, lopva
Néztem a nagy ablakokra.

Úgy éreztem integetnek:
Megszólítanak, halló, hahó!
Tanulj fiam, elvész a nép,
Mely tudomány nélkül való.

Nem sikerült, nem lehetett:
Fáj a szívem ma is érte. — —
Valaki az én vágyamat
Valamiért kicserélte. — — ?

Éreztem a lázas álmot:
Éreztem a lelki erőm.
Élet-hajóm másfelé vitt:
S kikötött a búza-mezőn.

Szántottam az ősi földet:
 S míg ökreim mendegéltek,
 Szomszédaim szóltak hozzám,
 S nem figyeltem mit beszélnek.

Mert az álmom, kőbor vágyam
 Szállt a mezőn, erdőn által.
 Elöttem egy fehér lány járt:
 Égre tartott fáklya-lánggal.

Csak őt láttam, csak őt néztem,
 Hallottam hív, csábít, dalol.
 Én szántottam s szállt a vágyam
 Szállt a lelkem, ki tudja hol? —

Azt is láttam édes apám
 S az ősi föld úgy marasztal.
 Erdő-lombja suttog felém,
 Béküljek ki önmagammal.

Kibékültem... S mégis, mégis
 Én nem tudom milyen béke?...
 Mért kell ma is sóhajtanom
 Az érzelmek ütemére...?

Sóhajtasok, csalódások
 A lelkembe belé fáznak. —
 S egymás karjaiba dőlünk
 Összetört remények, s vágyak.

Hívó szóra jöttem most el,
 Hol lelkemre rátaláltam. —
 Szabad-e hát megmondanom
 Ide vágytam, ide vágytam.

Ó, ti fényes nagy ablakok,
 Ti, tudásnak épült falak,
 Engedjétek legalább azt,
 Hogy én megsímogassalak. —

Engedjétek, megáldjalak,
 Álljatok míg lesz egy diák.
 Álljatok, míg él a magyar,
 S lesz fia, ki tanulni vágy!...

A vendiákok koszorújának az országzászlónál való elhelyezése alkalmából mondott beszéd.

(Tartotta: Dr. Kiss Elek egyházi főjegyző.)

Te áldott, szent lobogó, piros-fehér-zöld, magyar nemzetünk dicső jelképe! Te, amelyet annyit vártunk, reméltünk és akartunk hosszú sötét időkön át. Imé, tehát itt állunk lengő-lobogó, gyönyörű színed alatt, s itt áll velünk ennek a szent földnek annyi hűséges székelő-magyar polgára, fia, gyermeke. Meghajtjuk fejünket magasba törő árbócod előtt s boldog lélekkel zengi ajakunk: „Isten áldd meg a magyart“ és száll szívünkben népünkhöz a nagyszerű szózat: „Hazádnak rendületlenül, légy híve óh magyar!“

Másfél évszázad leveleiből és virágaiból van fonva a láthatatlan koszorú, melyet letűnt nemzedékek diákseregei keltettek életre soha el nem hervadható lélekemlékekből, 150 év óta mindig gazdagabban, mindig ékebben.

Mi, mai vendiákok is elhoztuk a magunk koszorúját; mi, akik szerte élünk édes hazánk különböző tájain, vidékein, városaiban és falvaiban... elhoztuk azzal az őszinte vallomással, hogy bárhol is, bármikor, mindenkor visszagondolunk Székelykeresztra, s az itt levő ősi Alma-Materre, unitárius gimnáziumunkra. Megvalljuk, s itt valljuk meg, lelkünkben büszkék vagyunk ama *kultúrsarokra*, a régi unitárius gimnázium körül, ahol egy csoportban, testvéri egységben élnek és virulnak az unitarizmus átölelő kultúrvilága, s valláserkölcsei élet-intézményei: a templom a lelkesi lakkal, az elemi iskola, a gazdasági iskola, a gimnázium, a vajgyár, a konyha- és gyümölcs-kertészettel együtt.

Testvéreim, ti mind, akik itt álltok az országzászló körül, tegyünk szent fogadást, hogy e zászlót soha el nem hagyjuk. Dolgozzunk bár fenn a hegyek ormán, lenn a folyók mentén, künn az áldást-osztó mezőn, benn az iskolában; imádjuk Istent a templomban, avagy a természet kebelén; legyünk bár pásztorok, gazdák, iparosok, kereskedők, bírák, tanárok, vagy bármi nemes foglalkozásúak: mindig e zászlóra, annak becsületére, tisztaságára és szentségére gondoljunk.

Unitárius gimnáziumunk vendiákjai, midőn e koszorút elhelyezzük eme nagyszerű, megújult téren a mi nemzeti trikolorunk alatt, dobbanjon össze mindannyiunk szíve az áhítatos pillanatban, s

legyünk egyek a közös óhajban: megvédeni, ápolni, művelni Székely-keresztúrt, hogy benne állhasson és virulhasson örökké a magyar unitarizmus az Isten dicsőségére.

És Te, szent Atyánk, nemzetünknek hatalmas Istene, adj erőt a magyarnak hazája védelmében, hivatása szent teljesítésében s segítsd, hogy e megpróbáló háború végeztével, benne és általa dicsőíttessél Magyarországon örökkön örökké!

II. Istentisztelet.

I M A.

Elmondotta: *Pál Dénes* lelkész, főrendiházi tag.

Együttérző gyermekeid hálafohásza emelkedik Hozzád ez ünneplés pillanatban, édes jó Atyánk, Istenünk! Testvéri és baráti együttérzésünk mély áhitatában, a 150 éves Alma Materünk ölelő karjaiban Tégedet imádunk. Különféle emlékeinkben, a gyermeki és édesanyai szeretet együttérzésének forró hevületében Tégedet dicsőítünk. Neked köszönünk mindent, amivel birunk és neked köszönjük, hogy ma a Te nagy nevednek dicséretében együtt vagyunk.

Együtt vagyunk tanárok és tanulók, öregek és ifjak, rokonok és barátok, vallásosok és hazafiak, jótevők és hálások, nagyok és erősek, mindannyian együttérző testvérek, hogy hálás érzelmekkel, alázatos tisztelettel boruljunk le a mi lelki édesanyánk lábainál, fennállásának 150 éves évfordulója alkalmából és e határkőnél az ő nevében találkozunk.

Talán, ha a tovatűnő idő szárnyzuhogásában, némán, szótlantul, legmélyebb csendben hallgatnók a 150 éves iskolánk történetét, — akkor lenne legméltóbb e pillanathoz a mi áhitatunk. Hiszen szavakban kifejezni eléggé nem — inkább érezni, átérezni tudjuk e föl-emelő pillanat magasztosságát.

Ez a pillanat az, melyben lelkünk visszaszáll a múltba s a régi fénynél gyújt új szövétneket. Ez az együttlét, melyben a jótevő lelkek lámpatornyánál örök fényben tündököl előttünk gondviselő lelkednek mérhetetlen gazdagsága, fölemel, bátorít, megerősít minket a mindennapi élet küzdelmeivel szemben. Azok a szívek és lelkek, melyek most előttünk sorozatos jöttetekben tündökölnek, mind, mind a Te jóságos lelkednek kisugárzásai, életünk megmaradásának kiapadhatatlan kútforrásai.

Éppen ezért intézetünk fennállásának 150 éves határkövének áhítatos érzelmekkel elismerjük, hogy végtelen szeretetednek ama szikrája, melyet az emberi kebelbe alkottál, szívünket fölmelegíti, valahányszor iskolánk történetébe és a mi kedves gyermekkori emlékeinkbe elmerülve, együtt vagyunk. Mélyen érezzük és hálával elismerjük, hogy a Te lelked vezérelt, a Te akarated erősített, a Te segítséged támogatott akkor is, mikor kisebbségi életünk nehéz megpróbáló napjaiban a sokszor halálraitélt lelkianyánk támogatására gyermeki érzelmeink fellángoló szeretetével, áldozatos lélekkel

együtt voltunk és annak drága kincseit rendkívüli erőfeszítéssel védelmeztük, mindeztideig megtartottuk.

Mélyen érezzük és hálásan elismerjük, hogy a Te lelked ereje vezérelt minket ide most is, hogy édes anyánk ölelő karjai között együttéltünk, együttérzésében még jobban összeforrjunk, hogy minden különbségek mellett is legyünk egyek azért az áldásért, azért a szellemért, amelyet örvendező ifjú lelkekkel éppen belőle, létünk és életünk legmélyebb kútforrásából merítettünk.

Intézetünk történetére gondolva, oh, miért ég hát az emlékezésnek ez örömdetes pillanatában a mi asztalunkon meggyújtott gyertya?

Azért, hogy az emlékezés tanulságaiban előre mutasson és önmagát emésztve, másoknak világítson. Azért, hogy a nemes szívek cselekedeteiben követendő példaadásra buzdítson. Azért, hogy a nagy lelkek áldozatos munkáiból megtanuljuk, hogy miként tehetnők mi is széppé ezt a világot. Azért, hogy az édesanya szívéhez közelebb férközzünk s benne ráismerjünk életünk legmélyebb igazságaira; miszerint egyetlen jótettben sokkal több bölcsesség van, mint a legmélyebb filozófiában, hogy nem a nagy gondolatok teszik széppé a világot, hanem a nagy érzések, nem abban van az élet mértéke, hogy mekkorát tud kérdezni a lélek, hanem abban, hogy mit tud felelni a szív, nem azok egy népnak éltető és fenntartó oszlopai, akik állandóan csak azt vitatják, hogy szükséges-e intézményeinknek a megmaradása, fennállása, vagy sem? — Hanem azoknak volt és van lélekgyújtó, életszépítő és megtorló erejük, akik veszik az életet úgy, amint van és megpróbálják jobbra tenni azt.

Ma, itt e baráti szent találkozón Alma Materünk fennállásának 150 éves határkövénél, mélyen meghajtva az elismerés lobogóját a nemes szívek áldozatos munkájáért, nemzeti és vallás erkölcsi alapon álló szellemi életünk mindennapi gazdag táplálásáért az örök élet hitével dicsőítünk Tégedet jó Atyánk, Istenünk!

Ezen a helyen és ebben a pillanatban, olyan munkára emlékezünk, mely intézetünk történetében a székely nép lelki életének kultúr-szükségletéből származott és ugyancsak egy vidék székely népének lelki igényeit elégíti ki ma is — felekezeti különbség nélkül. Ezt a munkát a nemes szívek áldozatkészségén keresztül az akarat győzelme jellemezte a múltban, s bizonyára az fogja áldásosan ismertté tenni előttünk a jövőben is.

Ebben a hitben, ebben a meggyőződésben, ragyogó orcával, fénylő tekintettel fordulunk az eljövendő 150 esztendő áldásos munkája elé.

Reményeinket egyedül a Te atyai jóságodba és segedelmedbe helyezzük. Benned bízunk akkor is, midőn nehéz külső életkörülményeink között, saját hajlékunkban nem volt otthonunk. Szívünk titkos áhitatában a Te segedelmedért kiáltottunk akkor is, midőn idegen dűrva kezek le akartak tépni drága jó Anyánk jóságos meleg kebléről. Hitünk, reményünk és bizodalunk teljes vágyakozásával

vártuk a Te szabadításodat. Ime! hálásan érezzük, hogy reményeinkben nem csalódtunk, de ugyanakkor még fokozottabb hittel és bizalommal tekintünk a Te szabadításod további munkája elé azok számára is, akik fájó szívvel viasszakadtak a határon túl s ünnepeinken nem énekelhetik velünk együtt a zengő magyar Himnusz. Oh, ne késsék a Te szabadításod anyála, édes Atyánk, Istenünk! Hagyd ismét tündökölni magyar szabadságunk csillagát a Kárpátok által szegélyezett régi magyar haza határain!

Minden bizonytalanságok idején — ma, a népek és nemzetek legnagyobb harcában, a mai nagy világégésben, — a szenvedések vérkeresztségén és a megpróbáltatások tűzkemencéjén keresztül is Te vagy a mi egyetlen bizonyosságunk édes jó Atyánk, Istenünk. Áldd meg a mi békés törekvéseinket, áldd meg a mi nehéz küzdelmeinket és súlyos áldozatainkat! Áldd meg a mi magyar igazságunk, boldogságunk győzeiméért küzdő honvéd katonáinkat! Áldj meg mindnyájunkat!

Áldásod és segedelmed szálljon a mi jelenlegi és reménybeli szép magyar hazánkra. Soha nem szűnő gazdag áldásod szálljon a mi Kormányzó Urunkra és családjára, az Ó jóakarató, bölcs tanácsadóira, a kormányzásban támogató munkatársaira.

Áldásod és segedelmed szálljon a mi anyaszentegyházunkra, egyházi és világi fejének életére, egyházunk templomaira, gyülekezeteire, különböző szerveire, intézményeire és iskoláira.

Áldásod bősége szálljon a mi 150 éves drága lelkiányánk életére, hogy legyen továbbra is lángszórója a lelki világosság terjedésének, a tudomány, keresztény erkölcs és hazaszeretet erősödésének. Áldásod nyugodjék meg az áldozatos lelkeken, a jótevő szíveken, mai együttlétünk együttérzésén. Áldd meg, mint régen ezután is a kölcsönös megértésnek és szeretetnek jóravezérlő egészséges szellemével a tanárok és tanítványok viszonyát.

Áldd meg intézetünk régi és újabb hajlékait a békesség szellemével. Ne engedd egy pillanatra sem megszűnni a tanult családok gyermekei között a székelharisnyás gazdacsaládok gyermekeinek újabb és újabb berajzását. Add a különböző alakok, színek és lelki-élmények összhangját, együttlétét és együttérzését továbbra is a mi lelki anyánk drága jó kebelébe, jóságos édes anyai szívébe. Ennek a szívnek, nagy, gazdag áldása pedig legyen mindnyájunké, — a mi népünké, örökön örökké. Ámen.

Isten akarata...

Egyházi beszéd.

Elmondta: *Dr. Csiki Gábor* unitárius esperes, kormányfőtanácsos.

Alapige: „Nékem cselekednem kell annak dolgait, aki elküldött engem, amíg nappal van: eljön az éjszaka, mikor senki sem munkálkodhatik.“ Ján. ev. 9. r. 4. v.

A felolvasott igék világos értelme az, hogy az élet nem szórakozás, nem is értelmetlen tengődés, hanem Istentől vett küldetés. Az Istentől vett küldetéssel járó kötelesség pedig, mint Isten parancsolata, jelentkezik az ember lelkiismeretében. Isten parancsolatát Kant, ki a modern ember lelki életének törvényét meghatározta, kategorikus imperatívusznak nevezte, mely alól nincs kibúvó, vele szemben nincs appellata, nincs halasztás: „Nékem cselekednem kell annak dolgait, aki elküldött engem, amíg nappal van: eljön az éjszaka, mikor senki sem munkálkodhatik“.

Socratesnek ki kellett írítanie a méregpoharat, ez volt az Isten akarata! Így kellett egy klasszikus kor erkölcsi világrendjét megalapoznia. Jézusnak meg kellett halnia a keresztfán. Meg kellett tagadnia magában az élet ösztönét, mellyel előbb még a keserű pohár elmúlásáért imádkozott. Ez volt az Isten akarata! Különbözőben a kereszténység maradt volna egy szép elmélet, — egy a sok közül — és sohasem lett volna belőle világot idvezítő szent vallás. Dávid Ferencnek is mártírhálált kellett halnia. Ez volt az Isten akarata! Különbözőben ma nem volna unitárius anyaszentegyház, mely az ő mártírumságából él. S ha a történelem során nem lettek volna mindig magyarok, kik Isten akaratának engedelmeskedve életüket is feláldozták a hazáért, akkor ma nem volna Magyarország. Egy nemzet csak addig él, amíg vannak fiai, kik a nemzet igazáért meghalni is készek. Előbb-utóbb mindnyájan Isten színe elé idéztetünk, hogy számot adjunk, hogy e földön mennyi hűséggel cselekedtük Isten akaratát.

„Nékem cselekednem kell annak dolgait, aki elküldött engem, amíg nappal van: eljön az éjszaka, mikor senki sem munkálkodhatik.“

A székelykeresztúri unitárius gimnázium megépítése 150 esztendővel ezelőtt Isten akarataként jelentkezett őseink lelkiismeretében. Isten akarata volt: 1. hogy ez az iskola megépüljön; 2. az a sajátos módszer, ahogy itt az ifjúságot nevelték.

I.

Ragyogó humorral írt meg Mikszáth Kálmán egy Bach korszakbeli esetet. Az evangélikus aytafiak valahol a Felvidéken új gimnáziumot építettek. Megakadtak, hogy vajjon mi legyen az épület homlokzatán a felirat. Magyar felírás, amit szerettek volna, nem volt szabad. Németet nem akartak. Kerestek azért egy latin idézetet, olyant, hogy a kor szellemét is kifejezze, igaz is legyen, s no meg a rendőrfőnöknek se legyen ellene kifogása. Hosszas tanakodás után ezt a négy latin szót írták fel rá: „praesens imperfectum, futurum perfectum“, vagyis tökéletlen jelen, tökéletes jövő. Ez a felirat a keresztúri gimnázium homlokzatára is odaillene, az újéra is, a régiére is. A székelykeresztúri gimnázium azért épült, hogy a székely népet tökéletlen, vagyis boldogtalan jelenéből kiemelje és tökéletesebb, boldogabb jövőhöz segítse. Épült az Isten akaratából, mert Isten akarata az, hogy az az őserő és tehetség, mely ennek a népnek adott, parlagon ne maradjon, itt kiműveltessék és a nemzet javára fordíttassék. Isten akarata az, hogy a székely a magyar városokban ne csak idegenek cselédjeként jelentkezzen, hanem elfoglalja azt a helyet, amely az ősi település jogán is, tehetségénél fogva is, a nemzet életében méltán megilleti. S ez az intézet 150 esztendőn át csodálatos szép eredménnyel cselekedte Isten akarátát. Nincs az országnak egyetlen vidéke, melynek a világ mind a négy tája felé akkora szellemi exportja lett volna, mint ennek a vidéknek, melynek ifjúságát ez az intézet nevelte. S hogy nevelte, azért nemcsak a székelység tartozik ennek az intézetnek örök hálával, hanem az egész magyar nemzet, mert a magyar nemzetnek is volt legalább akkora szüksége a székely őserőre és tehetségre, amit itt kiműveltek, mint a székelyeknek azokra a pozíciókra, melyeket így a nemzet életében elfoglalni tudtak. Szeretem ezt az intézetet népgimnáziumnak nevezni, mely ezt, a mi még mindig nem eléggé magyar középosztályunkat a legegészségesebb talajból, a népből, a legjobb kiválasztási módszerrel, a szellemi és erkölcsi census alapján erősítette és tette vérében is, gondolkozásában is magyarabbá és kötelességtudóbbá.

Isten akarata volt az is, hogy ez az intézet úgy épüljön meg, ahogy megépült: hogy az unitáriusok adják a meszet, a reformátusok a követ, a katolikusok a gerendafát és a papnék főzzék a kalákában dolgozó székelyeknek az ebédet. Isten akarata volt aztán az is, hogy jöjjön később, éppen a mi korunkban a nehéz próbák esztendeje. Isten látni akarta, hogy vajjon méltók tudunk lenni dicső ősök emlékéhez. S hála legyen szent nevének, méltóknak bizonyulánk! A

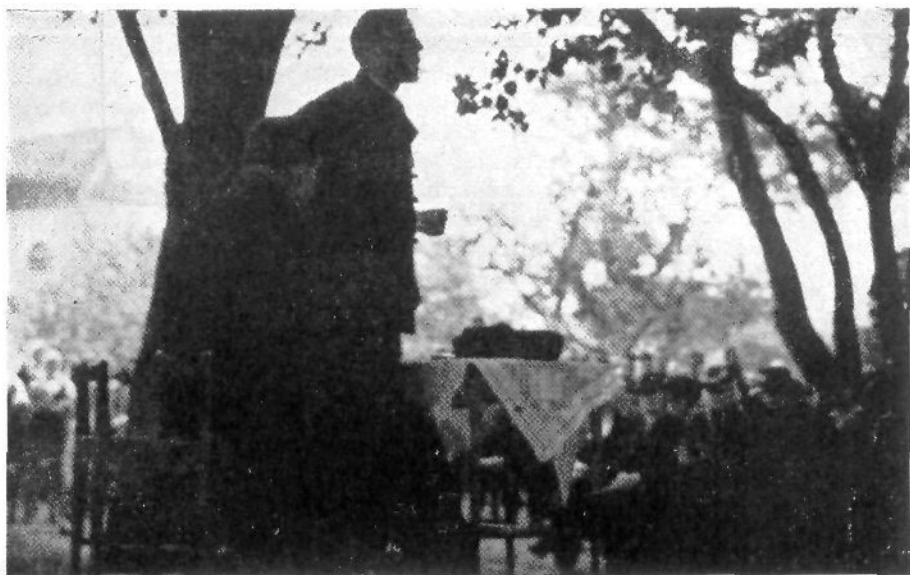
katolikus és református székelyek az unitáriusok segítségére jöttek ismét, hogy közös kincsünket a magyar nemzeti kultúra számára megmenthessük. Így akart az Isten, ennek a felekezetiileg is annyiszor meghasonlott nemzetnek egy leckét adni arra, hogy különbözhetünk mi, magyarok felekezetiileg egymástól sok mindenben, de nemzeti kultúránk, fajtánk s hazánk szeretetében egyek vagyunk, egyek kell, hogy legyünk mindhalálig, mert egy az Istenünk, egy a vezérünk, egy a sorsunk, együtt állunk, vagy bukunk a lét nagy harcában. Ki kellene hirdetni úgy, hogy tudja meg az egész világ mindenütt, ahol csak magyarok élnek, hogy van itt egy felekezeti iskola, melyet katolikusok, reformátusok, unitáriusok együtt építettek s együtt mentettek meg a nemzet számára s túl a vizen van egy templom, melyben minden vasárnap unitáriusok és reformátusok, mint jó testvérek, együtt magasztalják a közös mennyei Atyát.

Isten akarata volt az is, hogy ez az intézet éppen itt épüljön meg, ahol a Küküllő és a Gagy vize egybeszakad s legyen itt a magyar nemzeti kultúra bástyája. Az intézetnek ezt a szerepét a magyar közoktatásügyi kormányzat annak idején talán még hamarább felismerte, mint mi magunk. Ezért szorgalmazta annak kifejlesztését már akkor, amikor még mindig kételyeink voltak az iránt, hogy vajjon elég erősek leszünk-e fenntartására. S bástyája lett ez az intézet a magyar nemzeti kultúrának nem sovénizmus, hanem nagylelkűséggel, olyannal, amelyhez fogható alig van a történelemben. Hol van még egy felekezeti intézet, melyben az ösztöndíjakat felekezet és nemzetiségi különbség nélkül osztogatják a szorgalmas diákoknak?

Vagy talán azt mondja valaki, hogy nincs értelme az ilyen nagylelkűségnek? Nem viszonozzák!? Lehet, hogy az emberek nem. Isten azonban mindent számon tart, mindenkinek mindenért megfizet. Elhibázott dolog volt — tudom — azt hinni, hogyha valakit magyarul megtanítottunk, azzal már jó magyarrá tettük. Sokszor még az is megtörtént, hogy az ilyeneket saját fajtabelieink rovására dédelgettük és juttattuk tekintélyes állásokba. Az Eötvös kollégium egykori dédelgetettjei, kiknek a magyar állam nemcsak kenyeret, de kalácsot, rangot, méltóságot adott, siettek legjobban szétszedni a magyar államot. Ennek az intézetnek azonban voltak olyan más nemzetiségű diákjai, akik ennek az intézetnek a fennmaradásáért saját sovénista kormányzatukkal is szembeszállottak. De akár voltak, akár nem voltak, Isten azt akarta, hogy legyen itt egy intézet, mely leckét ad az egész világnak arra, hogy a hatalmon levőknek miképp kell a más nemzetiségűeket kezelniök.

II.

Isten akarata volt az a demokrácia is, melyben ennek az intézetnek a falai között az ifjúságot 150 esztendőn át nevelték. A demokrácia magyar politikai életben az utóbbi évtizedek során — sajnos

1943. június 6. *Simén Dániel* theol. tanár prédikál.

Br. Orbán Balázs unitárius gimnázium dalárdája *Péterfy Gyula* zenetanárral.

— téves értelmezést kapott, úrgyűlöletben jelentkezett; a századok során kialakult történelmi osztályokat akarta a közéletben leszorítani, az ő életszínvonalukat akarta az alsóbb néposztályokéval nivelálni. A székely — talán azért, mert lelke mélyén mindig ott élt nemesi származásának tudata, — sohasem volt úrgyűlölő. Ha rongyos volt is, nemes volt. S nem az urat akarta rongyokba rántani, hanem maga is úr akart lenni. És tudott is úr lenni! Ebben segítette a székelykeresztúri gimnázium. Szellemi és erkölcsi fegyverzetbe állította a székely ifjúságot, hogy sikerrel kelhessen versenyre a tehetség, a szorgalom és a becsület mezején a világ minden fiával.

Amikor szeptember elején a székely ember egy tarka átalvetővel a fiát „a kollégyomba béhozta“, ez az intézet Isten előtt való felelősség tudatában vette át a gyermeket. Tudta, hogy egy drága, egy halhatatlan lelket bízta gondjaira s az Isten majd számon kéri, hogy mit csináltak itt belőle. Ez a komoly felelősség szabta meg itt 150 esztendeig a tanárok munkáját. S ez a munka komolyságában is mindig derűs és boldog volt: a székely faj mérhetetlen szeretete adott hozzá erőt és segédelmet az önfeláldozásig. Pestalozzi jóságával és szelíd fegyelmezésével foglalkozott itt a tanár tanítványával s lelkében mindennap visszhangra kelt Keresztelő János szava: „Neki növekednie kell, nekem pedig alább szállanom“. Nem panaszkodott, nem siránkozott afölött, hogy sok a munka és szánalmasan kevés a fizetés, hogy lassankint felőrlődik egész élete. Boldoggá tette a szolgálat öröme: a tudat, hogy fölemészthető életéből száz meg száz új, erős, gazdag székely élet támad. Szívében hordozta Kant figyelmeztetését, hogy a világon a legnehezebb, de egyben a legszebb munka a nevelés. S tudta azt is, hogy a nevelésnek legfőbb csak 20%-a tanítás, a többi példaadás. A nemzet törvényét a jogászok alkotják, dalait költők írják, ámde — ami a legfontosabb — eszméneit tanítói, tanárai szövik. Az ideáloknak csak akkor van nevelő erejük, ha azoknak szépségét a tanárok önmagukon tudják felmutatni. Ha egyszer-máskor került ide olyan tanár is, aki ezt nem tudta, nem volt itt sokáig maradása, nem tűrte meg az intézet géniusza.

A nevelés nemes demokráciája érvényesült itt abban is, hogy itt minden gyermekben egyformán meglátták a halhatatlan lelket, a harangozó gyermekében ép úgy, mint a főispán fiában, a katolikusban, a reformátusban ép úgy, mint az unitáriusban, a románban és a szászban ép úgy, mint a magyarban. Ez az intézet unitárius, de ezt itt egy diák se érezte soha olyan értelemben, mintha hátránya lett volna abból, hogy nem ehhez a felekezethez tartozik. Ez az intézet magyar, de ezt itt egy diák sem érezte soha, se román, se szász, olyan értelemben, mintha hátránya lett volna abból, hogy nem ehhez a fajhoz tartozik. Egy leckét azonban mindenkinek egyformán jól meg kellett tanulnia, aki itt boldogulni akart, azt, hogy „arte et marte dimicandum!“

Tudatosan vagy öntudatlanul, — mert az intézet szelleme volt olyan — itt, a kisdíákok is mindig meglátták egymásban is a halhatatlan lelket. Társadalmi, felekezeti vagy nemzetiségi különbséget maguk között ők sem ismertek. A tanteremben, a játszótéren s később künn az életben is egyeknek, testvéreknek érezték és vallották magukat, — még akkor is, ha az egyikből véletlenül méltóságos úr talált lenni, a másik pedig harisnyában maradt. Hol van még egy intézet széles e hazában, mely hasonló szellemben neveli az ifjúságot? Hadd, hajtsam meg az előtt is a hódolat zászlaját!

S ha van külön erdélyi lélek, s ha az erdélyi lélek fenyegetetebb s ezért öntudatosabb magyarságot, továbbá pedig felekezeti szempontok fölé emelkedő keresztényi lelkületet és azt a demokráciát jelenti, mely a közéletben a szellem és az erkölcs uralmát akarja biztosítani, — akkor ennek az intézetnek az erdélyi lélek kialakításában fel nem mérhető nagy része van. Csoda-e hát, hogy egy néhány esztendővel ezelőtt, mikor nagy bajba jutott, az erdélyi lélek legendába illő áldozatkészséggel mentette meg ezt az intézetet s a hála, mely iránta egykori tanítványai éreznek, olyan megható módon jelentkezett, nem üres szóban, hanem aranyban és érette mondott mindennapi imádságban?!

Álljunk meg egy pillanatra a 150 éves évforduló határkövénel s hálánk jeléül írjuk reá azt a mondatot, melyet egykoron a bétheli oltárköre Sámuel írt vala: „Ében Háézer!“ Idáig segítségül volt az Úr! Ennek az intézetnek nem volt nagy vagyona, nem volt világ szerint való protektora, 150 esztendeig mégis dicsőséggel megállt, mert volt Istentől vett küldetése s aztán volt a hűség és az áldozatkészség, melyet munkájával a székely nép szívében maga iránt ébresztett. A 150 esztendő határkö mellett Isten nevét magasztalva megáldom mindazokat, akik ezen az intézetben a hűség és áldozatkészség kultuszát gyakorolták: az alapítókat és a fenntartókat, az élőket és a halottakat. Legtöbben már ott vannak, ahol földi értelemben nem munkálkodhatnak, de hálás kegyeletünk oda is, az idvezült lelkék honába is elér. Azokat pedig, akik Isten jóvoltából még közöttünk vannak, a legújabb korszak hőseit, kik a nemes harcot ezért az intézetért megharcolták, Isten akaratát cselekedték, símogassuk áldó tekintettel. Mondjunk érettük, élőkért és halottakért imádságot, hogy Isten, ki mindent lát, mindent számon tart, fizessen meg nekik s adja majd nekik a legnagyobb jutalmat, mit embernek adhat: „Jól vagyon, jó és hív szolgám, kevesen voltál hív, többre bízlak ezután“.

Megáldom a verejtékcseppeket, melyekkel az intézet tanárai a székely-magyar ifjúságot itt 150 esztendeig nevelték. S azokat a verejtékcseppeket is, melyekkel nektek kell ezt az ifjúságot tovább nevelnetek, intézetünk mai tanárai! Ne gondoljátok, hogy a dolog nehezebbik felén már túl estünk. Hihetetlenül kemény próbák előtt állunk. Kérem a jó Istent, hogy hevítsen, lelkesítsen, segítsen titeket tovább egyre nehezedő munkátokban.

Megáldom a diákok látható és láthatatlan seregét, akik innen, mint valami csodálatos lelki kaptárból, a magyar élet munkamezejére kirajzottak. Legyen áldott az emlékezés, mellyel ide időnként hazaszállanak. S legyenek áldottak a rózsaszínű álmok, melyekkel az ezutáni nemzedékek az életbe elindulnak!

S legyen áldott a Te szent neved, óh mindenható Isten, ki ezt a napot megérvünk engedted, ki most lelkünknek őseink megdicsőült lelkével egy boldog találkozót adtál! Segíts Uram, hogy amint ők tevék, cselekedhessük mi is mindig a Te dolgaidat, amíg nappal van: eljön az éjszaka, mikor senki sem munkálkodhatik! Amen.

I M A.

Elmondotta: *Dr Kovács Lajos* teológiai tanár.

Örökkévaló Isten, édes jó Atyánk! Imádkozni gyűltünk egybe ezen a szent vasárnapon, a várva-várt boldog találkozás áldott ünnepén. Életünk legszebb, legszentebb hálaímdását szeretnénk elmondani Tenéked ezen a helyen, melyet ezerszer megszentelt és élő templommá magasztosított sok-sok nemzedék munkája, küzdelme, törekvése, ezerszínű álma. Olyan imádságot szeretnénk elrebegni Előtted, amilyen csak nagyon ritkán, az élet igazán boldog pillanataiban fogan meg az emberi lélek mélyén. De ebben az órában mélyen érezzük gyarlóságunkat, erőtlenségünket; mélyen érezzük, hogy nincs szó reá, nincsen fogalom, melyekkel, tört részeiben bár, ki tudnánk fejezni mindazt, amit elmondani szeretnénk. De azt is látjuk, Atyánk, Istenünk, hogy az ünneplő, emlékező, imádkozó vendiákok szemeiben megjelenik egy-két könnycsepp, megjelennek a hála, a köszönet, a meghatódottság, az áhitat áldott könnycseppjei s azok beszélnek helyettünk sok mindenről, beszélnek régmúlt boldog, gondtalan évekről, melyek többé nem jönnek vissza soha.

Gondviselő Isten, édes jó Atyánk! Kutató tekintetünkkel keressük a régi, kedves arcokat, bejárjuk a szívünkhöz nőtt osztályokat, lakószobákat, ennek az árnyas kertnek zegét-zúgát, ahol álmainkat álmodtuk, ahol az életet rózsaszínű fátyolon keresztül szemléltük és ahol kimondhatatlanul boldogoknak éreztük magunkat. Oh, olyan jól esik nekünk találkozni és lélekben, hangtalanul elbeszélgetni emlékeinkkel. Olyan jól esik egy-egy régóta nélkülözött kézfogás, baráti ölelkezés.

Százötven év tanárainak és növendékeinek áldott szelleme lengi körül ezt az ünnepnapot, ezt a találkozót. Atyánk, Istenünk! Lelki szemeinkkel úgy látjuk, hogy ősünk is egybegyűltek ezen a napon az iskola hívó szavára; itt vannak velünk, letelepednek közénk, együtt éneklük velünk a Te dicsőségedet hirdető, szent zsoltárokat és velünk együtt imádkoznak áhitatos lélekkel Tehozzád.

Gondviselő Isten, édes jó Atyánk! Most, hogy hosszú idő múlva egymás szemeibe tekinthetünk, keserűen látjuk, hogy mindannyiunkat, kivétel nélkül, megviselt az élet. Oh, tudjuk jól azt, hogy ha a békesség és nyugodt élet paradicsomkertjében élhattunk volna, akkor

is elfáradtunk volna, egykor ifjú életünk rohanó üteme alább hagyott volna, a hajszálak meggyérültek s homlokunkon az idő barázdái megsokszorozódtak volna, mert emberek vagyunk és minden lépésünkkel közelebb érkezik hozzánk a sír.

De a mi életünk, ennek az emberöltőnek élete nem volt a békeség csendes, boldog, gondtalan világa és nem az ma sem. Az első világháború pusztító tüzeiben vérét ontotta, életét és egészségét kockáztatta s nem egyszer életét áldozta ennek az iskolának sok-sok vendiákja. Szörnyű, kegyetlen viharokban egyéni sorsunk és ősi intézményeink sorsa lebegett élet és halál között az idegen elnyomtatás keserű éveiben, amikor foggal, tíz körömmel, démoni dühvel és örült örömmel kellett szüntelenül harcolnunk azért, hogy fennmaradjunk. Es ime, ismét háborúban vergődik az egész világ, mely tőlünk is nagy áldozatokat követel.

Oh, köszönjük, Atyánk, hogy ha elfáradva, ha megfogyva, ha megtépett szárnyakkal is, de hazajöhettünk. Köszönjük, hogy újra itthon lehetünk. Köszönjük, hogy hazahívott minket az Alma Mater. Köszönjük, hogy egy néhány órára bár, de megpihenhetünk a második édesanya áldott kebelén, melynek emlőin nőttünk nagygyá és lettünk testben-lélekben erős emberekké.

Mi jöttünk egykor ez iskola falai közé, élveztük annak áldásait, aztán továbbhaladtunk. Ez az emberi élet sorsa. Születtünk, élünk és meghalunk; ma vagyunk és holnap talán már nem leszünk. De, ha mi el is tűnünk, mint őseink eltűntek a titokzatos, a láthatatlan világban, *érezzük, hogy ennek az iskolának meg kell maradnia!* Mert ez az intézmény, melyet százötven évvel ezelőtt a felekezeti különbséget nem ismerő szeretet, összetartás, jóakarát és Tebeléd vetett hit épített, ez az iskola, mely nehéz viharokkal dacolt győzedelmesen, melyet a legsötétebb és legreménytelenebb időkben, nem is olyan régen, a példátmutató áldozatkészség mentett át a jelennek, ez az iskola kedves Teelőtted és megnyugszik azon a Te áldásod, mely annak életét és jobb jövőt biztosít. Oh, add, Atyánk, hogy legyen nekünk a mi hitünk szerint.

Oh, áldd meg, Atyánk ez iskolát szent áldásoddal; áldd meg ez iskolát alapító ősök szent emlékét; áldd meg életében és haló poraiban is ez iskola minden jóakaróját, jótevőjét, minden tanárát és minden tanítványát. Áldd meg a vendiákokat, akik idesereglettek és azokat is, akiket a kötelességteljesítés akadályozott meg abban, hogy velünk együtt ünnepeljenek. Áldd meg az ifjúságot, az ifjú diákokat, nemzetünk és egyházunk színe virágait látó szemekkel, hittel, erős lélekkel, a jobb és boldogabb jövő eljövételébe vetett tántoríthatatlan reménységgel. Áldd meg a határon túl maradt véreinket, a határon túl maradt vendiákokat, akik könnyhullatással vetnek és éjjelnappal szüntelenül áhitozzák azt a pillanatot, amikor vigadozással aratnak majd. Oh, Atyánk, Istenünk, hallgasd meg könyörgésüket, fogd fel sóhajtaikat, „hozd vissza foglyainkat, mint patakokat a

déli földön“. Oh, engedd, hogy legyen már egyszer igazi ünnep számunkra és számunkra is ezen a világon, amikor minden magyar szív boldog örömben ünnepel és dicsőít Téged, áldások adóját.

Oh, legyen kedves az áldozat, mellyel hálaadó lelkünk ez ünnepi órában Tenéked áldoz. Ámen.

Az erő éneke és próféciája.

— Szabadtéri istentiszteleten elmondott egyházi beszéd. —

Elmondta: *Simén Dániel*, teológiai tanár.

Alapige: Kor. I. Levél IV. 20; „... *nem beszédben áll az Istennek országa, hanem erőben*“.

Mondják, hogy nincs szónokibb faj a magyarnál. Nem tudni miért, de valami ősi, kibeszélő vágy él a lelkében, amely gyakran színes, tüzes, mámoros szónoklása hevíti. Lehet, hogy a sorsa okozza ezt, mely évezredek óta fogvatartja, leköti sok szép álmát, tervét, lendülő akarátát, robbanásig feszülő életenergiáit, — lehet, hogy sok nagy elindulásának csomkán maradt eredménye és fájdalma gyötri, — lehet, hogy a lélek mélysége hullámszik benne szakadatlanul, lehet, hogy a csillagok fénylő vagy sáppadt ragyogása, földjének varázsa izgatja beszédre, mint csalogányt a csalit rejtelve. A sok legenda, ballada és zsoltár ősi, nagy titkokról árulkodik, de a maga egészében nem fedi fel az igazságot s mi szent bizonyossággal csak annyit mondhatunk, hogy a magyar ember szeret és tud beszélni. Életének tetemes részét színes szavakban éli ki s talán ez okozza, hogy egetverő lelkesedése gyakran ellobban, mint a szalmaláng, mert jól állapítja meg az apostol: „... *nem beszédben áll az Istennek országa*“.

Elismerjük, hogy a szónak néha sors- és történelemformáló hatalma van, de a szó egymagában csak jelkép, jelképe annak, hogy mögötte és benne feszül, hullámszik valami. Kossuth beszéde tárogató volt az Isten kezében, Petőfié líra és lángostor, Széchenyié önmagunkra döbbenésünk akarata, de mindezek mögött ott vibrált egy sok százados „bú, amelyet nem lehet sem eltitkolni, sem bevallani“, bennük lobogott sok-sok millió magyar szív izzó hevülete és boldogabb életet sóvárgó vágya... A beszéd csak fényes, vagy patinás kehely, tartalommal az erő mustja tölti meg. A beszéd csak part, mely között a tenger mélye húzódik meg titkatosan, vagy zúgás, mely az erdő vadonjából szakad ki. A beszéd egymagában csak üres forma, ha erővel nem párosul. Ezért mondja az apostol: „... *nem beszédben áll az Istennek országa, hanem erőben*“.

A rőghöz simuló eszményi valóság, melyben gondolatok és tettek magvai csíráznak, a megtestesült szépség, jóság és igazság, a fogal-

maink szerinti Istenországa valóban erőben jelentkezik... Avagy szép-e a vértelen, sáppadt szépség? Szép-e a szem, ha már kilobbant belőle az élet parázsa, szép-e a tekintet, ha nem színezi a kicsattanó piros egészség, szép-e a vonal, ha nincs üdesége, bája, szép-e az élet, ha nincs varázsa? Megvallom Testvéreim! hogy én sohasem tudtam méltányolni a bizánci művészetet. Minden igyekezetem mellett elriasztólag hatott rám a bazilikák szentjeinek sáppadt vértelensége, a vonalak merevsége s az a hidegség, amely e művészetről rám zuhogott. Kijózanított és elriasztott... Isten szépségéből többet láttam meg egy havasi gyopárban, egy tóparti kék nefelejtsben, vagy egy rámnevető székely gyermek szemében, mert ezekben benne szunynyadt vagy lüktetett az erő...

És kérдем tovább afiai! Mit ér a jóság, ha nincs íze, zamatja? Jóság-e a kifinomult látszat-jóság? Ölelés-e az ölelés, amelyből hiányzik a szeretet? Segítség-e az adakozás, ha nincs benne testvéri szándék és meleg együttérzés? Olyan az erőnélküli jóság, mint a keletlen kenyér, sótalan falat, mint a hervadó, szagtalan virág. Erő kell a jósághoz, különben jelentéktelenné zsugorodik a mi egész erkölcsi világunk...

És erő kell az igazsághoz, mert mit ér az igazság, ha botorkáló, gyenge? Tapasztalatunk van, hogy az élet irgalmatlanul eltapossa. Gondoljunk csak a szomorú trianoni időkre! Igazságunk isteni igazság volt, s mégis, hiába sírtuk, jajgattuk, könyörögtük az igazságunkat, mert szavunk nem talált visszhangra sem Genfben, sem Prágában, sem Bukarestben. Több, mint két évtized könnye, vére, megaláztatása, reménye és imádsága segített az erőgyűjtéshez s az erőrekapott igazság elindult a feltámadás rögzös útján, mert „...erőben áll az Istenországa“.

Ne gondoljátok Testvéreim, hogy én egy új „nietzsche-tant“ hirdetek! Én nem vagyok a nyers, dúrva erőszak szürke hegedűse, sem felkent prófétája, én csak a lélek erejében hiszek, de abban hiszek mindhalálig. S ezt szükségesnek tartom leszögezni éppen most, e nagy világégés közepette, amikor a legdúrvább erők mérkőznek. Közfelfogássá vált az a mondás, hogy „az utolsó szó a fegyvereké“. Én ezzel szemben hiszem és hirdetem, hogy az utolsó szó a léleké. Elismerem, hogy az anyagnak döntő jelentősége van e gigászi küzdelemben, de éppen a hadijelentések győznek meg arról, hogy a lélek ma is úr a harctereken. A lélek ura a helyzetnek és a dühödt rombolásra felszabadított anyagnak. Az erős léleké az utolsó szó, mert ez a lélek Istené s az ő országa e lélek erejében áll. A szépség, jóság, igazság csak kifejező formái e léleknek s csak annyira van hatalmuk e világ felett, amilyen mértékben a lélek ereje bennük testet ölt. „...erőben áll az Istenországa!“

*

Ünnepelő gyülekezet! Testvéreim! Ebben a pillanatban egy csodálatos, magasfeszültségű erőközpontban állunk. Intézetünk 150 éve, ez a maga nemében páratlan hősköltemény, nem egyéb, mint meg-

*Molnár Sándor őrnagy, özv. Ugron Zoltánné, Péter Lajosné, Orbán János
kat. esperes középen ülve.*

A közönség.

*Az első sorban: Dr. Sebessy Ákos főispán, Dr. Rózsa József főigazgató, Nyirő
József, Dr. Kiss Elek főjegyző, Vári Albert, id. Lőrinczi István.*

ható ének a lélek erejéről. Lapozd fel ez intézet történetét s minden egyes lapon beteljesedve látod alapigénk igazságát: „...nem beszéd-ben áll az Istennek országa, hanem erőben“. A múzsák, erények és a tiszta Isten-hit hajléka ez erő forrásából táplálkozott és ezt az erőt táplálta mind e napig.

150 év történetének minden nagyobb elindulása alapigénk igazságát ütemezi. Az első csendes beharangozás, a szerény és bizonytalan lépések, Szabó Sámuel igazgató sokoldalú keserű harca, a düledező faépítmény kijózanítólag emlékeztet, hogy „...nem beszéd-ben áll az Istenországa, hanem erőben“. Azonban a lesújtó példa nem marad hatás nélkül s az alkotni vágyás gondolata győz a romlás felett.

A második elindulás új kőépületet eredményez. E megmozdulásba a föld, a nép és Isten szíve dobban bele. S ettől a boldog perctől nem szakad el egymástól soha. A Székelyföld fát, meszet, követ ad, a nép lelkes munkát s Isten áldással aranyozza be az épületet. E szent frigy pozitív tartalommal tölti meg alapigénket, mely tartalom az új épület homlokára feszül, hogy mindenki lássa és értse: „...nem beszéd-ben áll az Istennek országa, hanem erőben“. És kérdezem tőletek Testvéreim, van-e magasztosabb, megszentelőbb erő, mint az együttalkotó lélek csodás ereje?

A harmadik és negyedik elindulás a régi épület kibővítését, majd az új felépítését szolgálja. Történelmi pillanatok sorozata filmszerűleg pereg. Az első impozáns közgyűléstől az új épület kapunyitásáig a fejlődés gondolatának sodró hatása alatt áll, nemcsak az unitárius, hanem az egész székely közvélemény. Fundamentum vettetett, melyen az emberi méltóság s az Istenben vetett hit és bizalom építi a magyar jövőt. Az Alma Mater belépik a magyarság és tiszta kereszténység örök eszméinek szolgálatába. Ezután már Isten szemével nézi a változó dolgokat. Háborút és békét, a 22 éves rabságot, a leépítés mártir küzdelmét alapigénk igazságában szemléli és éli meg. Intő jelként emlékeztet, hogy „...nem beszéd-ben áll az Istennek országa, hanem erőben“. És ismét kérdezem tőletek Testvéreim, van-e biztatóbb, de egyben elkötelezőbb erő, mint örök fundamentumokon építeni?

A nagy elindulások útját a jótevő lelkek csillagai szórják be. Amikor el-el borul az ég az Alma Mater felett, égtájainkon kigyul egy-egy csillag, hirdetvén, hogy „nem fajult el még a székely vér“, nem hamvadt el a szív oltártüze, de megújult az áldozati láng, Isten lángralobbantott egy-egy nagy székely lelket, hogy kiáradjon onnan a közösségi érzés szent forróságával az áldozathozatal ereje.

150 év folyamán így fonódott egybe a székely fák és kövek zsoldára a nép áldozatával és Isten áldásával hősi eposszá, az erő énekévé. Hallgatom e dalt, olvasom a szöveget, — oh, nincs benne könnyű zene, könnyű élet, — harmatos szemmel és harmatos szívvel mindjobban belefeledkezem, mert egy kicsit önmagunkra ismerek benne. Csodálatos, de úgy van Testvéreim! e hősi énekbe közvetve

vagy közvetlenül mindannyiunk élete be van írva. Simogasd meg a régi vagy az új intézet falát, s menten kibomlik alóla egy dal, a magunk ifjúságának sokszor megsíratott s talán, talán soha vissza nem hozható, boldog dala. Simogasd meg a falakat s menten előbukkan egy színes freskó, oh, nem egy közönséges kép, hanem templomba falazott freskó, amelyen szép ifjúságod 4, 6, vagy 8 esztendeje van megrajzolva nagyon megható, nagyon meleg színekkel. Láthatod magad, amint kitérült az öreg lelkész-lak, a kicsi mester-ház, vagy a tulipános székely kapu s te elindultál és ideérkeztél fényes kocsin, zörgő szekéren, vagy gyalog, átalvetővel. Még érzed anyád forró könnyeit arcodon, — apád, mélyen a szemébe húzta a kalapot, mert búcsúzaskor titkolni akarta a könnyeit, — s te elfogódott szívvel egy új világ polgára lettél. Itt tanultad meg először alapigénk örök igazságát játékban, sportban, tanulásban és magaviseletben, hogy „...nem beszédben áll az Istennek országa, hanem erőben“. Innen vitted el, mint intelmet és testamentumot s ide visszahoztad, mint élettapasztalatot, mint féltveőrzött kincsedet. Visszahoztad, hogy megszentelje a múlt.

*

Testvéreim! a múltba tekintünk vissza, tehát emlékezünk. A múltnak azonban jelene és jövője van, az emlékezés reményt, próféciát rejt magában. 150 év vajjon mire tanít, vajjon mit ígér?

Egész nemzeti életünk a nagy álmok és eszmék ígérete alatt áll. Sokat beszélünk keresztény összefogásról, népi megújulásról, örök emberségről. Szívárványhíd készül Pannonhalma és Debrecen között, hogy összekösse az évszázados szakadékokat, hitvalló magyar és magyar között. Minden ilyen szent szándék boldog örömmel tölti el, mert közelebb visz az Istenországához, de félős, hogy sok ebben a jól megrendezett külsőség és beszéd, több, mint az elszánt akarát és erőt. Az egység megteremtésére, a felekezeti összefogásra Keresztúr más példát mutatott. 150 éven át a legzavartalanabb keresztény egység szelleme élt e falak között. Magunk vagyunk a tanúi, hogy iskolatársainkról, kikkel nem egy osztályban jártunk, gyakran nem tudtuk, hogy melyik felekezethez tartoznak. Csak egyet tudtunk, hittünk és éltünk; azt, hogy magyarok vagyunk. S ezt a szellemet szent vallásunk örök mélységeiből merítettük, mert unitárius küldetésünk volt e földön; áthidalni az ellentéteket, összefogni a szét-húzó erőket, teremteni és újra teremteni, gyakran önfeláldozásunk árán, valami feloldó, szent, nagy magyar harmóniát. Keresztúr hősi példája utat mutatott és mutat arra nézve, hogy milyen lehet az a keresztény egység, felekezeti összeborulás, ahol egyetlen erő uralkodik: a szeretet. Örüljünk hát és vigadozzunk mi, akik részesei voltunk és lehetünk ez erőnek s melegséggel telten sugározzuk szét ezt a szellemet! Mert más lesz, lényegesen más a mi egész életünk, ha a „nagy magyar éjben picike tűzként“ Keresztúr szelleme virraszt középiskoláink ifjúságának még érintetlen, kibomló lelke felett, nem beszédben, hanem erőben!

A népi megújulásról is sokat hallunk. Már tekintélyes irodalma is keletkezett a kérdésnek. A jószándékúak a mélybenrejlő kincsekhez akarják visszavezetni a nemzetet, a nagy haszonlesők, sorsunk vámszedői, nyereszkeskedni akarnak vele. Jószimatú politikusok hol jobbra, hol balra ráncigálják, hasogatják, mint Krisztus palástját az örök. Keresztúr más történelmet írt s más jövőt jósol a népi gondolatnak. Történelme örök példamutatás, hangtalan kiáltás, mely mégis visszhangot ver. Amikor a múlt század derekán meginog a föld népünk alatt s jobbjaik közül százezrek koldusbotra jutva, új hazát keresni mennek túl a tengeren, Keresztúr, mint vérzőszívű anya, útját állja a székelységnek. Kitárja kapuit, magához öleli a meginduló tömegek gyermekeit s a gyermekeken át a földhöz köti a reményvesztett szülőket. Az idegen hívás bodulatából öntudatra ébreszti a népet. Mélyről jövő titkos üzenetet küld, mely szívfélditőbb, mint vészjelző harang kongása, de egyben az örök magyar hajnal beharangozása. A harangok ércnyelve egyre zengi: *ébredj jel nép, kelj fel, dobd el sorsod vándorbotját és járj! Támaszkod e föld, vezéred az Isten s az ősök szelleme! Nem hitvány cselédje, kitagadott, kóbor bújdosója, de gazdája, örök gazdája vagy e hazának. Véred, hited, munkád csak itt nyer tiszta lényegét!*

Igy lesz intézetünk népgimnázium, a székel népfölösleg, a szellemi elit felvevője, kimunkálója s itthontartó visszaajándékozója. Oh, áldott az isteni Gondviselés, áldott e föld és e nép, mely Alma Materünket önmagáért létrehívta, fenntartotta, nem beszédben, hanem erőben. És áldott a szív, mely megérzi ebben a tiszta népi gondolat próféciáját. . .

Ez a népiség az örök emberség jegyét hordozza önmagán. Az örök emberség napjainknak szintén legfelkapottabb szólama. Olyan, mint egy közszemlére kitett kalap, melyből minden bűvész a maga varázsszerét hozza elő. Legtöbbször a nemzetiségi kérdés ad időszerűséget e fogalomnak. Keresztúr sajátos tartalommal töltötte meg. Amíg nemzeti életünkben bomlott, málott és elmerült a perem magyarság az idegen néptengerben, addig intézetünk nemcsak moló volt, melyen az idegen hullámok megtörtek, hanem támaszpont lett, ahonnan népi értelmiségünk kirajzó csoportjai új honfoglalásra indultak, sőt kultúr-mágnes, mely felé idegen nemzetiségek fiai nagy számban vonzódtak. Nem alkalmas ez a pillanat annak megállapítására, hogy a nemzetiségi vendiákok mivel fizettek, — az édesanya amúgy is más szempontokkal méri hűtlen gyermeke magatartását, — egy azonban bizonyos, itt sohasem érezték az olcsó, felületes magyarodás szellemét, de érezhették azt az erőt, amely kultúrfölényben, jellemtisztaságban és mély hazafiságban nyilvánult meg.

Testvéreim! Magyarságunknak a Kárpátmedencében ma sincs és nem is lehet más útja. Az örök emberség követelménye az, hogy ha itt élni, győzni és vezetni akarunk, gazdaságilag erősebbek, erkölcsben tisztábbak, hitben mélyebbek, tudásban többek kell lennünk más népeknel. Az emberi fölény és nem a tarka szólamok

zuhatagja, biztosítja a jövőnket, mert „...*nem beszédben áll az Istennek országa, hanem erőben!*“ Ez a „*genius loci*“, az *Alma Mater* szellemének örök tanítása és próféciája...

*

Testvérem, Te, ki költekezni jöttél e magasztos pillanathoz, vidd magaddal újra ezt a szellemet! Ha állsz, mint orvos a boncasztal mellett, mint lelkész a szószéken, tanító vagy tanár a katedránál, bíró vagy ügyvéd az igazságszolgáltatásban, szellemi munkás a hivatalban, földműves a barázdában, iparos vagy kereskedő a posztodon, ha jársz télt-kalásztól ringó mezőkön vagy jégvertes határban, sohase feledd alapigénk örök igazságát! „...*nem beszédben áll az Istennek országa, hanem erőben!*“ Legyen ez az alapige lelked fehér vásznára itatott jel, mit csak a sír tud kitörölni! E jelben élj, szeress, küzdj, győzz s ha kell áldozd fel életedet! Amen.

III. Emlékünnepély.

A székelység — Magyarország Székelyköve.

Megnyitó beszéd.

Elmondta: Gelei József egyetemi tanár, unit. egyh. főgondnok.

Ünnepet ülő Magyar Testvéreim!

Gyermekkorom képzeletét sokat foglalkoztatta a Torockó fölött égnék meredő Székelykő. Meredek szikláit már kisdíákkoromban megismertem. Történelmi jelentőségét azonban csak egykori tudós professzorom földtani kirándulásán elhangzott tanításából tanultam meg: ott hallottam, hogy a Székelykő Erdély egyik legvénebb sziklája, mert már abból a tengerből messzire kimagaslott, mely Erdélyt a harmadkorban borítá. Mialatt ez a tanítás ott fenn a Székelykő tetején elhangzott, a képzelet szárnyain magam elé varázsoltam a Kárpátoktól a Biharig terjedő óriásméretű tengert s a belőle fenségesen kiemelkedő sziklaóriást, közben azonban éreztem, hogy azt a sokmillió esztendőt már ész sem bírja végigmérni, melynek időtlen idején keresztül a földnek és a természetnek minden viharával küzdve állt és ma is ott áll bántatlanul és bontatlan fenségében a Székelykő. Eszem akkor még egyet nem tudott megfogni, azt, hogy miért kellett ezt a sasoknak fészket biztosító óriási sziklatömböt éppen Székelykőnek elnevezni?

Ma, — ünneplő közönség, — már mindent megérték ebből a nagy történelmi kérdésből. Ma tudom, hogy mi, székelyek szikla vagyunk ebben az országban, s hogy ez az elnevezés a magyarság nagy tengerében a székelység egészére vonatkozik. *Mi vagyunk itt e hazában a Székelykő!* Mert, ahogy a torockói Székelykő ott állott Erdély nyugati szélé felé a végtelen tengerben időknék előtte, úgy állott az egész székelység itt, Erdélyben már akkor, mikor még nem vala magyar e hazában, s mikor még csak idegen népek tengerei lepték el a Kárpátokkövét. Tudom azt is, hogy miként a Székelykövet nem tudták elpusztítani az időknék viharai, mi is, székelyek, változatlanul és rendületlenül álltunk a magyarságnak és más magyar törzseknek morzsolódásai közepette: változatlanul és álhatatosan népek tengerének annyi ostroma közepette. És hogy a Székelykő mond nekünk valós regéket és ad nekünk valós hírt Erdélynek tengerek előtti alkatáról, úgy mi, a székelység vagyunk a magyar törzsek között az az egyetlen, kik mondáinkban megőrzők őseredetünk:

a magyarság hún származásának, Attila-ivadékvoltunknak hírét és valóságát, s az egykori világhódító katonanemzetnek katonaalkatát. Így van, ahogy mondtam: a székelység e nemzet állandóságának, vihartállásának és maradandóságnak s Székelykő szerinti örök képviselője.

Nemcsak kő vagyunk azonban mi ebben a nemzetben, nemcsak a szikla szilárdságának vagyunk jelképei, hanem e gimnázium százötven esztendő múltja és százötven esztendő fejlődése is tanúság arra, hogy a székelység a sziklák magasbatörésének, az emelkedésnek is legszívósabb jelképe. Éppen ma világszerte való valóság az, hogy a nép nem tud szülőhelyén maradni, hanem vállalkozó szelleme vagy a városba viszi, vagy idegen földek, idegen nemzeteinek erősítésére szórja szét s közben elnéptelenednek az anyatájak és kiapadnak a nemzetfenntartó ősforrások. Az a székely nép azonban, mely ezt a földet lakja, ha kallódott is némiképp a városok és idegen tájak felé, lényegében mégis itt maradt szülőhőzában, itt iparkodott lábán szétterpeszkedni s vállaival a magasba emelkedni. Földje, ha szegény volt, igényeit hozzáigazította és velemaradt, nem vágyott a dáriusi gazdagságban való dicsekvésre, hanem boldog volt abban, ha fáját a helytmaradásban s lelkét a fölemelkedésben, a művészetben, a népszokásai megőrzésében gazdagíthatta. Felemelkedett a műveltségben, melyet e szent falak közt nyújthatott ifjainak.

A népről azt mondják a történészek és a nemzetépítők, a nép nemzetté válik akkor, midőn egységbe szervezi önmagát és vezetőit saját véréből termeli ki. A székely nép a történelem során mindig nemzeti életet élt, mert mindenkoron kemény, katonás szervezettségben tapadt bonthatatlan egységgé és maga számára a saját rendjéből mindig kitermelte vezetőit. És nemcsak vezetőket termelt, hanem Isten dicsőségére házat is emelt a nemzeti közművelődés számára, hogy fiai még tanulásuk közben se váljanak el az anyaföldtől és ne szakadjanak el a szülői háztól. Mert íme éppen ez a százötven esztendő ünnepe ülő gimnázium az örök példa arra, hogy művelődésének előbbvitelére, vezetőinek kiképzésére, a falvak egyszerű népe, tehát a valójában vett nép maga kívánt és emelt saját földjéből, saját veritékével közművelődési palotát. Ebből a gimnáziumból százötven esztendőnek során több, mint száznegyven nemzedék sarjadott ki a magyar közéletbe és vált a magyar közéletnek Székelykő-szerű oszlopává, előhaladásának magas hordozójává. Ezért nem a magyar városok három-négyszáz esztendő gimnáziumai és kollégiumai a mi ékes nemzeti büszkeségeink, hanem a falu népének feltörő vágyából és széles áldozatkesztségéből emelt ez a százötven éves múltú falusi gimnázium. És dicsőségünk, büszkeségünk ez a nép azért is, mert mire a nemzet egyeteme csak az elmúlt napokban érett meg a paraszttetehetségek megmentésére irányuló mozgalmával, arra ez a nép írók és miniszterek nélkül is másfél évszázaddal ezelőtt önerején elég érettnek és elég erősnek mutatkozott.

Józan Miklós püspök, Dr. Gelei József főgondnok, Ütő Lajos esperes az elnöki asztalnál. A háttérben a gimnázium tanári kara.

A 150 éves Alma Mater tanári kara, balról Dr. Gelei főgondnokkal, középen Dr. Lőrinczi István isk. f. gondnok.

Kik eljövének ezen államalkotó nép előtt ma, itt hódolatukat tenni, azokat lelkem mélyével köszöntöm. Lelkem mélyével üdvözlöm a kormánynak, az egyháznak, a katonaságnak, az állami, vármegyei és községi hatóságoknak képviselőit, de szívem melegével köszöntöm azokat a székely testvéreimet is, akik itt, ennek a nemzetépítésnek és államalkotásnak boldog letéteményesei, teherhordozói, nemes képviselői és elhivatott megvalósítóiként vannak jelen.

Ezzel emlékezésre hivatott és áldozatos tiszteletnyilvánításra rendeltetett ünnepélyes közgyűlésünket megnyitom.

Ó D A.

Irta: József Miklós, unitárius püspök.

1. E szent falak közt álmodozva jár
Az elmerengő, játszi képzelet:
És őt és újat mind magába zár,
Mint óceán az úszó szigetet,
Mint anyaszív a hősi gyermeket.
S bár reng-borong a tengerek dagálya
És zúg-dübörg a milliók csatája,
Hogy hír-dicsőség gyászpálástot öltön:
Az Úr kegyelme nyugszik itt a bölcsőn!
2. Egymás után a rajzó nemzedék,
Itt méhe-módra gyűjti kincseit,
S a két hazába szórva szerteszét,
Komoly tudásba olvad át a hit:
És elfelejti bús síralmait,
Hogy volt idő a zord proféciára:
„Elvész a nép, ha nincsen tudománya!“...
— Varázsütésre... rendületlen állnak
Pillérei a Múzsák csarnokának.
3. Most altató-dal méla hangja kél
Székely anyáknak áldott ajakán,
S ringatja lágyan a hűs esti szél
Az égbenyúló, büszke Hargitán
És százezernyi csendes kis tanyán.
Majd zúg az erdő... fái megremegnek:
Szép szál sudárfák mind a völgybe mennek,
Mind ott sűrög, mind, hozza áldozatját,
Tetőzve-áldva szívek Pantheonját.
4. Az özvegyasszony két fillére tán
Csak bibiánkban csillog ékesen?
Az hinti fényét a nagy éjszakán
Reád, imádott, árva nemzetem!
Sorsod megírva rég... az égbe fenn...
Hát nem hiába hullt a sok verejték!
Hisz jobbaink is jó előre sejték:
Az Alma, Matert annyi kis diákja
Mint egy talizmánt kebelére zárja.

5. A porszemekből így lön sziklavár:
 S amint letűnnek lomha századok,
 Az ősi lélek — egymagára bár —
 Ört áll fölötte, mint a csillagok...
 Könnyek között is újra fölragyog:
 Kopott ruháját nyomba fölcseréli,
 S a múlt keservét míglén elmeséli,
 Csak száll tovább a rettentő tusára,
 Áldást borítva szent magyar Hazánkra!
6. A holt betűkre vár a nagy talány,
 Fakad nyomába számtalan csoda:
 Ki fejt meg? ... a pusztá tudomány?
 Hol itt az *alfa*? ... hol az *omega*? ...
 — A kezdet és vég — Isten egymaga.
 A mester is még — halkán esedezve —
 Borúl a zúgó, zajgó Végtelenbe ...
 Hív szolgál volt. Boldog, ha hallja végre:
 „Menj be a Te Uradnak örömébe!”
7. Az Úrnak áldó, nagy kegyelme int,
 Jutalmat ad Ő érdemünk felett:
 S míg egybefolynak öröm-könnyeink,
 Köszönti ezt a ritka ünnepet
 Zarándok-útján égi Szeretet ...
 — Oh, jertek, jertek fényes csarnokába:
 Nincs itt szegény, ah nincs apátlan árva.
 Hálát rebegve zengi szívünk, ajkunk:
 „Irgalmas Isten, könyörülj mirajtunk!”
8. E szent falak közt otthonára lel
 A bérces Erdély minden hú fia:
 Ki társival nemes versenyre kel,
 Itt boldogul: nem kell pirulnia,
 Mert óvja — védi ősök virtusa.
 És gyámkodása kit-kit fölemelve,
 Soh'sem kutatja: mi a hite-nyelve ...
 — Állj hát örökkön, drága házi Oltár,
 Dicsérje lángod mind-megannyi zsoltár!

A székelykeresztúri unitárius „Br. Orbán Balázs” gimnázium 150 éve.

Irta és előadta: Péter Lajos, tb. gimn. igazgató.

Zsolt. 128. r. 22, 23, 24. v.

„A kő, melyet az építők megvetettek, szeglet-
kővé lett!

Az Úrtól lett ez, csodálatos ez a mi szemeink előtt.
Ez a nap az, amelyet az Úr rendelt; örvendez-
zünk és vigadjunk ezen!”

Van a világirodalomnak egy gyönyörű szép mesegyűjteménye: „Az ezeregyéjszaka regéi”, melyeknek szépségében millió, meg millió gyermek gyönyörködik a világon. De ismerek én ennél egy tanulságosabb és igazabb, s éppen ezért százszor szebb történetet, a mi Alma Materünknek, a székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumnak a történetét! Van azonban egy nagy hasonlóság a kettő között. A mesék hősnője, Szerezhádé ezeregyéj mesélgetéseivel nyer kegyelmet az életre; a mi Alma Materünk meg 150 esztendő kitartó küzdelmeivel nyeri meg az örök életet.

Valóban, hősi küzdelmek sorozata ennek az iskolának 150 esztendő története, amely — merem mondani, — nemcsak egy székely iskolának egyszerű története, hanem magának a székely életnek, a székely történelemnek egy meghatározó és tanulságos darabja.

Maga az elindulás, az iskola-alapítás is igazi merész, székely vállalkozás volt! Ki is hallott ilyet, egy fillér nélkül, közadakozás reményében alapítani iskolát és csupán kaláka-módra fogni építéshez? Pedig így volt, így történt! És ahogyan indult az alapítás, úgy történt az iskola kifejlesztése és megtartása is 150 éven keresztül.

E 150 esztendőből száznak a történetét néhai való jó Sándor János millenáris műve beszéli el; az utolsó negyven év küzdelmeit pedig a már szintén néhai Gálfalvi Samu drága barátom rajzolta meg híven „140 év” című, meghatározó könyvében. Ezeket a nagyszerű műveket némileg kiegészítik és tovább viszik egészen a bécsi döntésig az én szerény írásaim: a „Véndiákalbum” és a „Gimnázium rövid története”. Ezeknek a műveknek a nyomán kísérem meg ünneplő Közönségünk szemei előtt megvillantani és úgy filmszerűleg lepergetni a 150 esztendő történetét, a küzdelmek hős vezéreit és ismeret-

len katonáit, akik magát, a közművelődésért jószívvvel áldozó székely népet képviselik.

Idézem mindenek előtt homoródszentmártoni *Biró Sámuel* alakját, aki 1712-ben először hangoztatta és fejtette ki annak szükségességét, hogy legyen a székelyföldi unitáriusoknak a közelben egy olcsó, könnyen hozzáférhető középiskolájuk. Idézem az unitárius eklézsiákat: *Siménfalvát, Homoródalmást, Homoródszentmártont* és *Székelykeresztúrt*, melyek egymással versengve, kéri a Püspökségtől, hogy a létesítendő iskolát, községükben állíthassák fel. Székelykeresztúr 1789-ben kérte ezt.

Idézem a Marosvásárhelyen 1793 júniusában tanácskozó Üri Rendekeztetést, akik azt a követelést terjesztik 1793 július 10-én a homoródalmási zsinat elé, hogy Székelykeresztúron egy olyan középtanoda állíttassék, melyben az ifjúság avagy csak a retorikáig taníttathassék, amit az almási zsinat 11. b. jegyzőkönyvi szám alatt el is határozott.

Aztán megjelennek a színen az életre hívott eszme, az iskolaalapítás hősei: *Szabó Samu*, az első igazgató és *Lázár István* püspök. Képzeljük magunk elé őket, amint bejárják a székely községeket és kérnek, buzdítanak az iskola építése érdekében. Lázár István püspök jelentéséből magunk elé képzelhetjük a népet is, mely megérti a kérő és buzdító szót, hogy áldozni kell, mert elvész a nép, mely tudomány nélkül való. Milyen nagyszerű bizonyítvány székely népünkről Lázár István püspöknek a jelentése, melyben ezeket írja: „Én megvallom, egy dolognak több kívánóját, mint itteni gimnáziumunk jó móddal való felállításának, soha sem tapasztaltam. Bizony sír örömében a nép, látván mostan minden reménysége felett való folyamatját a gimnázium építésének, melynek felépülése iránt már egészen kétségbe is esett volna“.

Mintegy 10 esztendő telt el az alapítási év után, míg elkészült az első, kezdetleges épület, *fából és vesszőből*.

Kezdetleges épület lehetett bíz az és nem is volt tartós, de székely akarat, veríték és áldozatkészség eredménye volt. Mindenekfölött döntő és nagyértékű volt azonban az a tanulság, hogy van egy kiapadhatatlan erőforrás, amelyből olyan szent célok számára, mint a templom és az iskola, mindig lehet meríteni. Ez az erőforrás pedig nem más, mint a székely népnek és lelkes vezetőinek megértő áldozatkészsége! Ezt tanúsítja az első 10 esztendő története, melyben *Pálffy Elek, Pálffy Dénes* urak *Kelemen Beniám* szentmihályi és *Bodor Sámuel* keresztúri pap mellett, mint iskolaépítő-eklézsiák vannak feljegyezve: *Szentmihály, Tordátfalva, Énlaka és Bözöd*.

Ennek a csodás erőforrásnak felismerése adott erőt és bátorságot a második építkezéshez az új vezéreknél: *Koronka József* igazgatónak és a nagy építető inspector curatornak, *Almási Mihály János*nak, akiknek vezérlete alatt 1818—1833 között megépült a régi kőépület első fele. Ennél az építkezésnél is gyönyörű kalákamunka folyik. Most a *szentábrahádi eklézsia* vezet azzal az ajánlatával, hogy egy

szobát kőből felépít. Aztán felvonulnak a *homoródvíedeki községek: Almás, Karácsonyfalva, Oklánd, Keményfalva, Abásfalva* égetik a meszet, a többi eklézsiák a szállítást vállalják. A keresztúri járásból minden ökrös-gazda — *ideértve a más vallásúakat is* — 1—1 szekér követ ad. Azok a községek, melyeknek csererdejük van, adják a 6 öles cserfagerendákat, *Zetelaka és a két Oláhfalv* az állásdeszkákat, a *torockóiak* a vasat. Mihály János királybíró, inspector curator *sava* és keze távolabbi egyházkörökbe is elér. Az ő vezérlete alatt lelkesen és csüggedést nem ismerve működnek az inspector curatórok, esperesek és vallásközönségük minden tagja. Az építkezésnél a főszerep *Koronka József* igazgatóé volt, aki *tanított is, épített is*. Az esperesné és a köri papnék rendre Keresztúrra jöttek, kenyeret sütöttek a munkásoknak s az élelmiszereket kiosztották. Az eklézsiák napszámosokat állítottak. Mikor a napszámosok későn jöttek, vagy elmaradtak, a diákok álltak munkába nyolcas csoportonként úgy, hogy hét csoport tanult, egy csoport épített. E második építkezés alkalmával készült a régi épület első fele, földszinten és emeleten összesen 13 szobával. Mihály János és Koronka igazgató lelkes munkatársai voltak e korszakban *Kelemen Beniám* és *Koncz Márton* esperesek.

Amint tovább pergetjük történeti filmünket, az építés harmadik korszakában, 1867—1876 között, ugyanolyan szép jeleneteket, szorgos kalákamunkákat látunk új vezérekkel, új névtelen hősökkel. Ekkor Mihály János vezetőszerpét *Daniel Gábor* főkirálybíró tölti be, *Koronka József* helyén pedig *Marosi Gergely* igazgató fáradozik; *Koncz Márton* és *Kelemen Beniám* helyén meg *Árkosi Dénes* esperes buzgólkodik. A tanuló építő diákság most is ott van, csak más nemzedék nőtt a régiek helyébe. Ők építik 8 év alatt a régi épület hátulso felét, megint csak abból a forrásból, melyből elődeik is építettek: a hívek és a székely nép áldozatkészségéből. *Daniel Gábor* kérő szavára *újbol készséggel segíti az iskolaépítést a más vallású székelység is: Zetelaka, Oroszhegy, Bogárfalva, Oláhfalv* adják a szükséges faanyagot azzal a szíves üzenettel, hogy szerencsájuknek tartják, ha a közmívelődés érdekében azt a csekély áldozatot hozhatják. Vallásközönségünk színe-java szívvel-lélekkel a keresztúri gimnázium gyarapodása mellé áll. Bizonyosság erre *Jakab Elek* történettudósunknak *Daniel Gáborhoz* 1868 március 10-én írt levele, melyben így nyilatkozik: „Vallásunknak, bár életmagva máshol fogamzott meg, de végelemzésben életgyökerei itt vannak: erős eklézsiák, nagy falvak, magukat jól bíró száz meg száz székely ősnemzetiség, értelmes papság, sok hűn érző tisztviselő és birtokos képezik a mi vallásunk híveinek itt a Székelyföldön zömét és megingathatatlanul erős alapját. *Itt van a mi vallásunk igazán otthon, az ő természetes földében.* Itt kell magunkat eklézsiák, templonok, iskolák alapítása és fenntartása által erősítenünk, itt életképességünket kifejtenünk. Egy tiszta szabadelvű vallásban s egy ezeréves dicső nemzetiségben egyesülő oly valláserkölcsi testületet, mint aminő a miénk,

egyetértve célban és eszközben, egyesítve szellemi és anyagi erejét, bizonyára képes lesz nemes szándékát valósítani s általa mind a maga vallási, mind nemzeti küldetése reá eső részét sikerrel teljesíteni! Való, hogy mi nem tudunk ezeket adni; híveink között nagy uradalmakat bírók nincsenek. Alapítványainkat is elvették inkább a fejedelmek, mintsem adtak volna. De van annyija ezer meg ezer unitáriusnak, amiből sorsához képest él; van hű székely nemzeti és unitárius érzés szívében, mely bizonyára örömmel fog juttatni filléreiből, vagy búzája és törökbúzájából, annak az intézetnek felépítésére, melyben ő, apja, nagyapja és régi ősei nevelkedtek s tanultak, valamint jövőben is fiai és unokái nevelkedni fognak!"

Dániel Gábor meg így válaszol Jakab Eleknek: „A székelykeresztúri tanodának szép jövője van! *Ell kell, hogy következze ennek továbbfejlődése is, melyet a székely unitárius nép és ezen tanoda környéke igényel!*“

De a vezérek minden lelkesedése és fáradozása mellett is mármár elakadt volna az épület befejezése és lesimitása, ha Kovács János kolozsvári tanár nem nyerte volna meg 1875-ben *Fretwel* János angol hitrokonunkat, hogy az angol-amerikai unitáriusoktól 200 font sterling segélyt gyűjtsön az építés befejezésére. Ez a segítség annak a tiszteletnek és rokonszenvnek volt az eredménye, melyet az iskola egykori jeles növendéke, *Kriza püspök* érdemelt ki az angol-amerikai unitáriusoknál. Így levele, amint Sándor János írja, a keresztúri gimnázium találkozóhelye az amerikai, az angol és a székely áldozatkészségnek!

Ekkor jelenik meg *Orbán Balázs* dicső alakja is iskolánk történetében, 500 forint alapítványt téven iskolánkhoz 1876-ban, a következő indokolással: „Mi, a szegény, kopár hegyek közé szorított, az ország szívéből távol eső székelyek, mint minden, úgy a nevelés terén is háttérbe szorultunk, itt is, mint egyebekben az önszegélyre vagyunk utalva; azért én csekély alapítványomat egy székely tanodához, imádott szülőföldemnek egy olyan tanintézetéhez küldöm, melyben nagyon sok szegény tanuló van, s mely egy kis számú felekezet túlfeszített áldozatkészségéből merített lételt s annak köszönheti folytonos fejlődését, attól várja jövődjének biztosítását. Ez a székelykeresztúri unitárius gimnázium, mely egy sűrű népességű vidék egyedüli iskoláját képezi, s melyben leginkább szegény falusi nép fiai küzdenek az önfenntartás és a kiképeztetés nyomorával. Az ilyeneknél néha csekélynek tetsző segély is jótékonyan hat, miért alapítványomat ösztöndíj alakjában ez intézettel kapcsolom össze“.

Még két alapítványt tesz később. Egyiket a VI. osztály felállítása érdekében; másik 4000 forintos alapítványát végrendeletébe iktatja. Végrendeletében ismét úgy nyilatkozik, *hogy a székelykeresztúri gimnáziumnak tett alapítványánál székely nemzete iránti szeretete irányadó, mert a népnevelés előmozdítása által kívánja a székely népet a hazafiasságban megedzeni.*

Ezért viseli ma iskolánk az Orbán Balázs nevét!

1877-től kezdve a nagytekintélyű Sándor János igazgató áll az intézet élén kerekén 30 esztendeig. Mikor ő átveszi az igazgatást, az építkezések kora már befejeződött. De Sándor Jánosra mégis történelmi küldetés várt: megvédeni az 5 osztályú algimnáziumot a megcsonkítástól és kiharcolni a továbbfejlesztést előbb hat, majd nyolc osztályra. Ő ezt a feladatot teljes sikerrel meg is oldotta, a VI. osztályt kiharcolta és elvezette az iskolát az ígértföldjének, a teljes kifejlesztésnek már szemmel látható határáig. A homoródalmási zsinat életre hívta a keresztúri gimnáziumot, a homoródalmási Sándor János pedig előkészítette az iskola főgimnáziummá emelését.

Az események innentől kezdve már az idősebbek előtt ismeretesek. Isten jóvoltából többen vagyunk, akik láttuk, átéltük és valamelyest cselekedtük is az utolsó ötven év történetét. Éppen ezért gyorsabban pergetem filmünket. *Daniel Gábor* és *Sándor János* mellett ott vannak a munkatársak: *Raffaj Domokos* esperes, *Gombos Sámuel* tanár-pénztárnok, *Barabás Lajos* keresztúri pap. Jönnek a nagy alapítványozók: *Dersi János* és az iskola volt növendéke, minden alapítványozók fejedelme, *Berde Mózsa*. Milyen okos, fennkölt gondolkodás nyilvánul meg mindkét nagy székely rendelkezésében! *Dersi János* 20 szegény, jó tanuló székely diák teljes ellátását kívánta biztosítani, *Berde Mózsa* pedig 50 jó erkölcsű, igazán szegény, jó tanuló részére akart naponta 3 egészséges cipőt adni!

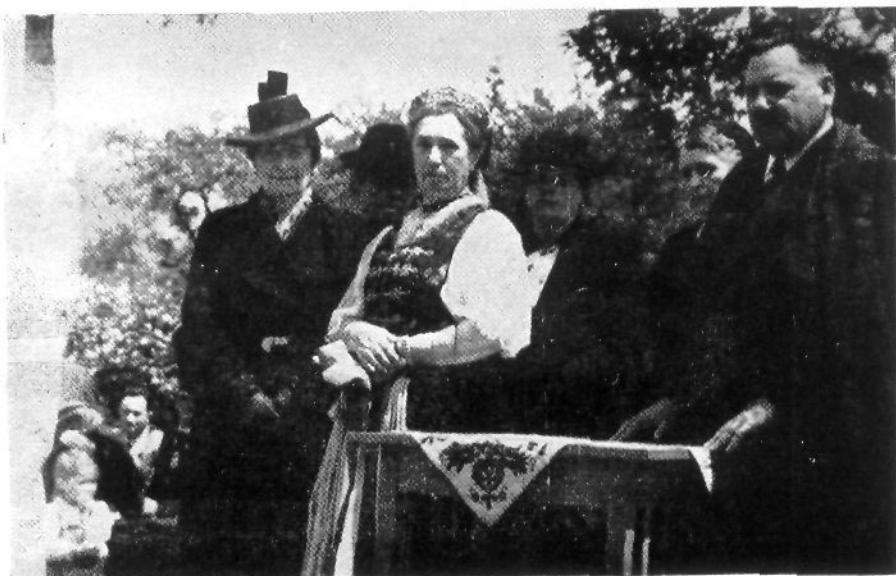
De ott látjuk az iskola nagy jóltevői és igaz barátai között a római katolikus vallású, igazi nagy koncepciójú tankerületi főigazgató, *Kuncz Elek* nemes alakját, aki meglátta és nyomatékosan hangoztatta jelentéseiben a keresztúri iskola fontos nemzeti misszióját, úgy, hogy jelentéseinek eredménye az intézet kifejlesztése, az államsegély szerződészerű biztosítása, majd a új épület számára építési államsegély elnyerése lett.

Ott látjuk tovább a filmen a Sándor János nevelte vendiákok nagy táborát, akik az intézet kifejlesztéséért indított mozgalomban, egyházi tanácskozásokon és sajtóban oly lelkesen sietnek az Alma Mater támogatására, hogy a rajongó szeretetük erejével kiemelik az Alma Matert 100 esztendőös prokruszteszi ágyából. Ott látjuk történelmi filmünkön *Daniel Gábor* főgondnok utódjának, *Fekete Gábor* főgondnoknak tiszta látású, magasabb egyházi és nemzeti távlatból ítélő nagyszerű egyéniségét, aki nem aggódott azon, — mint némeiye, — hogy a két unitárius főgimnázium egymást mardosó kétféjű sasként fogja egyházunk életét zavarni, hanem ellenkezőleg, hajlandó volt magasba szárnyaló két hatalmas sast remélni a keresztúri iskola kifejlesztése után. Az volt a véleménye, hogy a két teljes főgimnázium nemes vetélkedése csak az Unitárius Egyház igazi célját, a haladást fogja szolgálni.

Az ígért földjének határánál, a 8 osztályú iskolává fejlesztés és az építés küszöbén megint új vezérek jelennek meg a színen. 1907-től a jó és buzgó *Pap Mózes* igazgató s a nagy *Daniel Gábor* fia

özv. Ugron Zoltánné csokrot köt a díszzászlóra.

Az unitárius nők, a díszzászló adományozói. Középen özv. Ugron Zoltánné.

Daniel Lajos főgondnok veszik át az irányítást. Övék az érdem, hogy szívós kitartással, türelmes okossággal megszerzik az új épület számára a városhoz közelebb eső szép területet és így iskolánkat abba az ideális helyzetbe juttatják, hogy ma külön épülete és területe van tanügyi célokra; a régi épület megmaradhatott külön internátusi helységnek; a régi igazgatói lakás pedig külön konviktussá volt átalakítható és kiépíthető. Dr. Kozma Endre és Szentkirályi Ferenc főgondnokok is szépen kivették részüket ebből a munkából. A telekvásár után a gimnázium új otthona már könnyen felépült 1913–14-ben. Pákey Lajos főmérnök tervei szerint építették föl Attl, Deretey és Rátz kolozsvári építőmesterek 388.700 koronáért. Az egész unitárius világ, sőt mondhatnók, az egész Székelyföld lelkesen készült már a nagy ünnepre, az új épület felavatására. Elkészültek az ünnepségek tervei is 1914 szeptember 6-ára. Az unitárius nők és leányok Ugron Zoltánné és néhai Szentkirályi Ferencné Öméltóságai kezdeményezésére egy szép díszlobogót varrattak, Nagy Lajos rajztanárunk tervezése szerint. Az intézet lelkes barátja, a budapesti papköltő, Józán Miklós ünnepi ódája is ott zsongott már lelkében.

De mindezek a szép tervek hirtelen füstbe mentek! Elfűjt, lefűjt mindent az 1914 augusztus elején kitört világháború zivatarra. Elsodorta az iskola két katonatanárát is. Az ünnepségek elmaradtak abban a reményben, hogy lesz még egyszer nyugodt, ünnepségre alkalmas, boldog idő, lesz még egyszer ünnep a világon! Az ünnep helyett jött azonban a trianóni gyász, ami székely iskolánkra is rászakadt a román megszállás szomorú korszaka! A készülő óda félbe maradt, a gyönyörű díszzászlót múzeumba kellett tenni. A magyar Himnusz hangjai elnémultak, a magyar nemzeti címert dísztermünk faláról le kellett szedni! A katona-tanárok már csak a Rab-Erdélybe térhettek haza Szibériából és Pál apostolnak e szavaival jelentkeztek kathedrájuk elfoglalásakor: „Tudván, hogy amiképpen társaink vagytok a szenvedésben, azonképpen a vigasztalásban is, nem akarjuk, hogy ne tudjátok, atyámfiai, a mi nyomorúságunk felől, amely Ázsiában esett rajtunk, hogy felette igen, erőnk felett megterheltünk, úgy, hogy életünk felől is kétségben valánk. Sőt, magunk is halálra szántuk magunkat, hogyne bizakodnánk mi magunkban, hanem Istenben, aki feltámasztja a halottakat, aki ilyen nagy halálból megszabadított és szabadít minket, akikben reménykedünk, hogy ezután is meg fog szabadítani.”

És ebben a reményünkben, ebben a hitünkben nem is csalatkoztunk! A megpróbáltatások, a küzdelmek csak megedzettek, de soha meg nem törtek. Az intézet védő gárdája nem hiába volt megpróbált székely nemzedék! Okkal-móddal székely daccal vívta és állotta a harcot. 1920 őszén új vezérek állnak az élre: dr. Elekes Dénes felügyelögondnok és Gálfalvi Samu igazgató személyében. A felügyelögondnok állandóan lelkesít és buzdít. Mindenütt rajongással beszél tanári gárdájáról. Gálfalvi igazgató első az egyenlők között. Élvezet és öröm vele munkálni. Nőtlen lévén, az ifjúságot tekinti családjának.

Csodálatosan harmónikus, szép munka folyik. A tanárok csaknem mindnyájan két-három vártán teljesítenek szolgálatot. Nehéz anyagi helyzetükben is büszkén viselik a nyelvvizsgák zaklatásait és megaláztatásait. A székely társadalom — *dr. Ferenczy Géza* egyházi főgondnokunkkal az élen, — rendületlen hűséggel áldoz és védi a székely kultúrbástyát. A véndiákság 1926-ban egy negyedmilliós alapítványt tesz a szegény diákok segélyezésére. Az eklézsiák, a derék papság a körüli diákok taníttatását vállalják. A diákregrimentek megfogytatkozását az igazgatóság is jelentős segélyezési akcióval ellensúlyozza. A tanulók is megértik, hogy megnehezült az idők járása felettünk és szorgalommal igyekeznek leküzdeni minden akadályt, amit a román uralom állított elébük.

Minden ponton sikerrel állotta székely iskolánk az ostromot egy évtizedig. 1930 december 14-én, azonban egy nemvárt megrázó esemény majdnem a kétségbeesésbe kergette az intézet vezetőit és hű barátait. Onnan zúdult ránk a katasztrófa, ahonnan nem is sejtettük! A nyomasztó anyagi helyzetbe jutott Egyetemes Unitárius Egyház Főtanácsának többsége egy drámai lefolyású gyűlésben úgy határozott, hogy a püspöki székhelytől távoleső és csak nem régen kifejlődött keresztúri iskolát anyagi okokból 4 osztályú algimnáziummá fokozza le. A kegyetlen kegyelmet azonban nem lehetett a gimnázium igazgatóságától megtagadni, hogy ha tudja, társadalmi úton fenntartsa a gimnázium négy felső osztályát is. Nem hitte senki, — egy néhányunkon kívül, — hogy ilyesmi, a társadalmi úton való fenntartás lehetséges lesz! De éppen ekkor, a legválságosabb korszakban mutatkozott meg a védőgárda igazi lelkiereje és energiája. Ekkor tűnt ki, hogy az 1920—1930 közt folytatott munkássága és a végzetes főtanácsai gyűlésen kifejtett iskolavédelme nem volt hiábavaló, mert övé a balsorsban is az egész székely társadalom és a székelyföldi eklézsiák minden részvéte és együttérzése. Ami a kishitűek előtt lehetetlennek látszott, a felsőtagozatnak társadalmi úton való fenntartása valóban sikerült!

Ebben az iskolavédelemben megint ott látjuk Székelykeresztúr és az egész Székelyföld színe-javát, felekezeti különbség nélkül. De ott van túl a határon a IX-ik egyházkör is, ott van a csonkaországi véndiákság áldozata is. *Dr. Elekes Domokos* körüli felügyelő-gondnok vezérli és irányítja páratlan eredménnyel az iskolafenntartó munkát. *Szentmártoni Kálmán* igazgató az 1933-ik évi évváró alkalmával így jellemzi az iskola helyzetét: „Büszke öntudattal állapítjuk meg, hogy egész Románia egyetlen magyar intézetéért sem hozta meg a társadalom valláskülönbség nélkül azt az áldozatot, amit megtett és megtesz gimnáziumunkért“.

A történelem és a gondviselés egyébként is igazságot szolgáltatott az iskolának. A küzdelemből végül nemcsak teljes épségben, de még egy testvérintézettel, az Unitárius Téli Gazdasági Iskolával megerősödve került ki, mely 1931-ben szintén megkezdte nemzeti és egyházi szempontból egyaránt áldásos működését. Hét év múltán,

maga az Egyházi Főtanács is méltó elégtételt szolgáltatott az iskolának és vezetésének, midőn méltányolva azt a páratlan áldozatkészséget, mely 7 éven át a társadalom részéről felekezeti különbség nélkül megnyilvánult, az 1938. évi 12. sz. főtanácsi határozattal visszavette a felsőtagozatot is az Egyházi Közalap költségvetésébe.

Természetes, hogy a 2 évtizedes küzdelem során a védőgárda sorai egyre ritkultak. Az erők, idegek lassanként elégték az Alma Materért lángoló szent tűzben. *Gálfalvi Samu*, a nagy igazgató már béna kézzel írta meg a 140. évet. *Elekes Dénes* gondnok már beteg szívvel fáradozott az internátus restaurálásán. Az iskolaépítő *Pap Mózes* sem érte meg a felszabadulást. A nagyszerű matematikus tanár, *Lőrinczy Géza* aránylag korán elhunyt, *Boros Jenő* szintén.

De ha a régi harcosok elfáradtak, vagy kidőltek is, önfeláldozó kitartó küzdelmük mégsem volt hiábavaló, mert a régi, szép múltú iskolát átmentették a szebb és boldogabb magyar jövődönnek!

Sajnos, a világháború zaja most is rémesen zúg. Minden erőnk és minden percünk felhasználására szüksége van hazánkknak. Éppen ezért tanakodtunk, hogy vajjon alkalmas-e az idő ünnepünk megrendezésére. Mi a megrendezés mellett döntöttünk, mert úgy találtuk, hogy iskolánk 150 éves fennállásának megünneplése nem erő- és időpazarlás, hanem ellenkezőleg, erőt adó, tanulságos és fölemelő ünnepe lesz. *Ünnepe a mai nap a rendületlen hittel, elszánt akarattal küzdők diadalának! Ünnepe a székely áldozatkészség 150 éves eredményének; ünnepe az egymást támogató felekezeti összetartásnak, amely 150 év alatt oly sokszor jött segítségére válságba jutott iskolánk ügyének.*

Ünnepi köntösbe öltöztettük hát a 29 év óta felavatásra váró új épületet. Elővettük a múzeumból a rejtegetett díszlobogót. A bécsi döntés hírére a költő-pap befejezte az ünnepi ódát. Nemzeti himnuszunk szabadon szárnyalhat. Szabad hazában, szabad iskolában a székely diákregeiment sorai megsokszorozódtak. A magyar honvéd őrt áll a vártán.

Föl hát a szívekkel!

A kő, amelyet az építők megvetettek, valóban szegletkövé lett! Örvendezzünk hát ezen! Alázattal kérjük a mi Főtisztelendő Püspökünket, áldja meg a 150 éves Alma Matert és avassa föl az új épületet!

Püspöki megáldás.

„A mennynek Istene ád nekünk jó előmenetelt, és mi, kik az ő szolgálai vagyunk, fölkelvén építünk...”

Nehemiás II. 20.

Kedves Atyámfiai! Ünneplő Gyülekezet!

Szép nap virradt ma ránk. A múltba visszatekintő és a jövőbe néző gyönyörű nap, amelynek áldott emléke végig fog kísérni bennünket életútainkon.

A múltba visszatekintve, felújul előttünk azoknak a nemes küzdőknek tisztas alakja, akik ennek a 150 éves gimnáziumnak a megalapításában és továbbfejlesztésében vezető szerepet vittek; s ezek között kivált a torockói származású *Lázár István* püspökünké, akinek a nevéhez az idők során, több nagy alkotás fűződik. Ő járt elől jó példával, buzdítva és lelkesítve székely népünket, hogy a valóságos és hazafias nevelésnek ezt az őrhelyét annak idején megalapozza a XVIII. század utolsó évtizedének buzgó nemzedéke. Ők megértették a kornak intő szavát, hogy „*elvész a nép, mely tudomány nélkül való*”. Ők magukévá tették a prófétai biztatást: „*A mennynek Istene ád nekünk jó előmenetelt, és mi, kik az ő szolgálai vagyunk, fölkelvén építünk*”.

Boldog vagyok, hogy mint volt torockói lelkipásztor, tanúja lehetek annak a közörműnek és lelkesedésnek, amely ezen a szent napon elárasztja és betölti összes Híveinknek lelkét, akik az áldozat jegyében mindig meleg érdeklődéssel és nagy jóindulattal viseltettek a jubiláló intézet iránt.

Az alapítók és építők díszes sorában előkelő helyet foglalnak el azok a szellemi vezérek, akik nehéz körülmények között istápolói és fenntartói voltak az egyházas magatartás mellett a magyar nemzeti szellemnek, és anélkül, hogy különbséget tettek volna felekezeti avagy nemzetiségi hovatartozás szempontjából a gondozásukra bízott serdülő ifjúságnak egymás nyomába lépő sorai között.

Ezt a dicső hagyományt őrzik ezek a szent falak mind a mai napig, mert bár a külső köntös egy megújódott világ jellegét hordja magán, a belső hitélet, jellem és erkölcs változatlanul a régi maradt.

Ennek az egészséges közszellemnek a további fenntartására épült 1914-ben, a magyar állam nagymérvű támogatása mellett, az új épület, amelyet ma, — egy újabb világháború kellős közepén, — Isten áldó kegyelmének idézése mellett — fölszentelünk... Fölszenteljük és megáldjuk, hogy benne az istenfélelem, a tisztult hitbeli felfogás mellett az egészséges hazafias szellem és az ősi házi erényeken növekedő erkölcs mindig szerető, békés otthonra találjon... S becsülje meg egyúttal a tudás kincseit, amelyek sohase jöhetnek ellentétbe a mi benső meggyőződésünkkel.

Valljuk és hirdetjük, vállaljuk és teljesítjük mindazt, ami ezzel együtt jár, hogy az egymást felváltó ifjú nemzedék — a vendiákok serege — mindig fiúi kegyelettel gondoljon az Alma Materre, amelynek kebelében gondtalan gyermekálmai mellett ifjává serdült s lelkében már előre kirajzolódott egy-egy nemes és törekvő életpályának vágya és reménye.

Intézetünk homlokzatát egy történelmi székely-magyar név díszíti, a *Báró Orbán Balázs* neve. Ez a név már önmagában kész program. Hiszen az a szellem, amelyben ő, mint vándor-apostol, végezte és betetőzte a Székelyföld Leírását 6 hatalmas kötetben, a Nemzet számára örök értéket képvisel. Az ő halhatatlan lelke ma is itt leng körülöttünk, s az „Örök Székely“ gyújtó szavával lelkesít minket, hogy az ő áldozatos példáját követve, mi is mindannyian főlemelő érzések között haladjunk a szentelt nyomdokon kitűzött céljaink felé.

Az Unitárius Egyház a maga egészében mindig elismeri és megbecsüli azt a kultúrmissziót, amelyet ez az intézet másfél századon át végzett és végez ma is, amikor alig tudja befogadni a tanulni vágyó ifjúságot. S ezenközben gondja lesz arra is, hogy az öreg épület a modern idők kívánalmai szerint renováltatván, ki is bővítették.

Fogjunk össze, Kedves Atyámfiak! egyháziak és világiak egyaránt s az ót és újat egyaránt szívünkbe zárva, tegyünk szent fogadalmat, hogy intézetünk jó hírnevét, buzgó tanári karával és összes növendékeivel együtt, a maga érdeme szerint mindig megbecsüljük s a messzi jövőre kiható nemzeti munkáját személyes áldozattal is elő fogjuk mozdítani.

Igy ád, és adjon továbbra is a mennynek Istene nekünk jó előmenetelt. Így szolgáljon ez a jubiláló intézet az elkövetkezendő századokban is székely népünk és szent magyar Hazánk javára és az örökkévaló Egy Igaz Isten dicsőségére. Ámen.

Józan Miklós.

A díszlobogót megáldó beszéd.

Elmondta: Útő Lajos unitárius esperes.

Ünneplő Közönség!

Amikor iskolánk fennállásának 150 éves jubileuma alkalmával itt állunk a múlt patinájától nemesült falak mellett, ismétlem a „megszépítő messzeség“-ből visszacsendülő prófétai öröm kifakadást: „Felépíték a rombadőlt falakat, mert a népnek *akarata* volt reá.“ Ezelőtt a népi akarat előtt emelek kalapot, mert enélkül nem épülhet templom, iskola, kultúrház, — s nem nyert volna tetőzetet a mi iskolánk. Ez épület minden téglájára a múltnak hős költeménye van epopoeaként bele vésve, mely a székely nép kultúrbástyájának felépítését zengi. A bástya fokán filmként pereg le előttünk az a jelenet, mikor harisnyás székelyek vidám kacagással jelzik a kő, a mész, a fenyő, a „székely fenyő“ megérkezését a székely iskolához. „Emberek a Havason“ filmje után, szép lenne lepergetni az építés jeleneteit, s címül írni föléje: „Székelyek a székely kultúrbástyán“. A két kéz munkájával, az áldozatos szív megnyilatkozásával összehordott anyagból kiemelkedő iskola mellett, áll ez új épület, melyet egy ember áldozatkészsége teremtet meg, s melyre a főpásztori ima most kérte Isten áldását.

A viharvert lélek megpihent végre. Viharral dacolt az iskola, mikor a „leépítés“ gondolatára szisszent fel a székely. Fájt, mikor a bástyafokról lelépett a vezér, de örömmel látta helyén a papok, tanárok, tanítók táborát, s utánuk maga a nép lépett a várfokára, hogy onnan kiáltsa bele a sötét éjszakába: „Halljad székely, halljad, veszélyben az iskola“.

És megmozdultak a falvak. Nem hosszú nehéz szekérsorokban most, hanem gazdag gyűjtőivekkel, jöttek az adományok, duzzadt az „Aranykönyv“. Megérdemelte ez az iskola a „megdicsőülést“, mely most érkezett el, mikor új vezér lépett a bástya fokára, s hallatja áldást hintő szavait a mi Főpásztorunk.

És most a vezér kezébe adunk egy fehér lobogót, melyet női szívek szereztek, női kezek hímeztek, s melynek jelmondatában benne van a mindenkori jelen ifjúságának figyelmeztető szava: „Ép testben, ép lélek!“ Rajta van aranybetűkkel hímezve az evangéliumi üzenetnek a gyakorlati életbe véselt keresztényies örök igazsága: „Hit a jó tett forrása“.

Ezt a fehér lobogót szenteljük fel mi most, hogy adjuk kezébe annak, kinek fehér a haja, a lelke, fehér minden gondolata... s kérjük, hogy hirdesse 150 év vihara után: „Fenn a lobogó a fehér bástyafokon, ne engedd székely, hogy valaha porba hulljon“.

*

A Gyilkos-tó melletti Oltárkő magaslatára a merész turista lobogót tűzött ki, jeléül annak, hogy nincs „*lehetetlen*“ az emberi akarat előtt.

Nekünk sem volt lehetetlen ez intézményt fenntartani, mert erős akarattal mentünk az Idő Oltárkövének magaslata felé, s innen hirdetjük az öröm mámorával népünk erős akaratát: Fölépült, mert a népnek akarata volt reá.

*

Legyen megáldva e lobogó a női szívek meleg szeretetével, a székely nép példátadó, kitartó, erős akaratának hálás elismerésével, a vendiákok múltjának drága emlékeivel, jövőbe vetett hitünk biztató reménységével... most és... mind örökké.

A díszlobogót átadó beszéd.

Irta és elmondta: özv. Ugron Zoltánné.

A székelykeresztúri unitárius nők nevében adjuk át ezt a lobogót az unitárius gimnázium ifjúsága részére. Kérem őrizték tovább, s fogadják olyan szeretettel, ahogy mi azt adjuk.

Ez a zászló 1914-ben készült. Szentkirályi Ferenc felügyelő-gondnok felesége, született Kovásznai Sarolta volt az, akinek szívében megfogamzott az a gondolat, hogy az unitárius nők ajándékozzanak az ifjúságnak egy szép, díszes lobogót.

Szentkirályi Ferencné egy melegszívű lelkes magyar honleány volt, nekem kedves barátnőm. Fáradhatatlan szorgalommal látott hozzá, hogy a zászló elkészüljön. Segítségül hívott mindnyájunkat, unitárius nőket, asszonyokat, leányokat.

A tervet Nagy Lajos tanár úr készítette. A gyűjtést az unitárius hölgyek végezték.

Adakoztunk, dolgoztunk, tervezgettünk. Így jött létre a zászló, művészi rajz után, munkából, lelkesedésből, selyemből, aranyból és szeretetből.

Ennek közel 30 éve. Ez alatt a 30 év alatt sokat szenvedett az ország és nehéz élete volt annak az ifjúságnak, aki ennek az iskolának a falai közül kikerült.

A zászlót el kellett rejteni és a nemzeti színű szalagot elkobozták róla a románok.

Ez alatt a 30 év alatt elköltöztek az örök hazába azok, akik a zászló készítését kezdeményezték és bizonyára még sokan azok közül, akik a zászlóra adakoztak. Legyen emléküik áldott, emlékezzünk róluk szeretettel, kegyelettel és hálával.

Az emberi élet mulandó, mert mulandó minden anyag és minden, ami földi. — Örök csak az eszme, — a hit és a Hazaszeretet!

Ezeknek az eszméknek a szimbólumaképen kötöm fel ismét a nemzeti színű szalagot a zászlóra és kérem az Istent, adjon a meg-nagyobbodott Magyar Hazában az ifjúságnak vidám és boldog életet, legyen az ifjúság szívében mindig Isten félelem, mély vallásosság és oldhatatlan Hazaszeretet.

Üdvözlések.

E. K. Tanács nevében.

Elmondotta: Dr. Gelei József főgondnok.

Ünneplő Gimnázium!

Mélyen tisztelt Felügyelőség gondnok Úr és Tanári Testület!

Midőn az Egyházi Képviselő Tanács üdvözlését tolmácsolom a most zajló 150 éves évfordulón, fájó szívvel jut eszembe keresztúri gimnáziumunknak gyakori feljajdulása amiatt, hogy a letűnt 22 éves rabság idején az egyetemes egyház és az annak nevében eljáró Egyházi Képviselő Tanács ezzel az iskolával szemben a hűtlenség látszatába esett akkor, amikor anyagi erőinek fogytán, ki kellett jelentenie, hogy a gimnázium felsőtagozatát nem tudja fenntartani. Higgyék el nekünk, hogy a Képviselő Tanácsnak ez az egy egész éjszaka vívódásába belekerült szomorú elhatározása sokkal jobban fájt sajátmagának, s a határozatot hozók sokkal többet szenvedtek, mint aminő fájdalmat okozott a határozat az iskolának, s mint aminő szenvedéseknek nézett elejébe az iskola előljárósága. S higgyék el nekünk, hogy ennek az eseménynek emléke, illetőleg felemlegetése ma is sokkal nagyobb fájdalmat okoz nekünk s az emlegetés ma is keservesebb éles tördöfés számunkra, mint bárkinek e földön.

Éppen emiatt annál büszkébbek voltunk mi erre az iskolára, és annál boldogabbak vagyunk mi ennek az iskolának múltja miatt és a tanári kar, valamint az előljáróság erőfeszítései fölött, mert megengedettett látnunk, hogy amikor az egyháznak fojtó szorongattatásai közben erői elapadtak, éppen akkor állott Önökhöz legközelebb Isten segítőkeze s éppen akkor támadt Önökben a legnagyobb életerő, a legkeményebb elszántság az öfenntartásra, s éppen akkor mozdult meg a környék székelj népében a legelszántabb áldozatkészség és összefogó támogatás. Ezért az egykori keserűség órái ma lelkünkben felbecsülhetetlen megnyugvást és bizodalmat ébresztenek székelj népünk, a közüle sarjadó tanári testület és a belőle sarjadó gimnáziumi ifjúság iránt.

Az Egyházi Főhatóság és Képviselő Tanácsa ma nemcsak felemelkedőleg büszke erre a 150 éves gimnáziumra, hanem a letíporhatatlan öfenntartó erő láttán, hódolattal hajol meg kemény fiai előtt.

A Teológiai Akadémia részéről.

Elmondotta: Dr. Abrudbányai János, teológiai dékán.

Az Unitárius Teológia Akadémiája nevében és részéről kívánom köszönteni Anyaszentegyházunk drága büszkeségét 150 éves évfordulója alkalmából. Az Akadémia, mint testvérintézet ragaszkodását és nagyrabecsülését azzal is ki akarta fejezni, hogy minden tanára eljött erre az ünnepségre s lelkeszerint kíván kapcsolódni abba.

A mi unitárius életvállalkozásunk a nagyobb magyar életben arányaiban jelentéktelennek tűnik, s mégis tegnap és ma szinte az egész országban mindenki tudta, hogy Székelykeresztúrnak s azon át a magyar unitárius lelkeknek ünnepe van. A kolozsvári vasúti portástól kezdve a marosvásárhelyi Mávaút vezetőségén át, minden székely faluban, amerre jöttünk, mindenki tudta, hogy a zarándokló sereg hova igyekszik. Különösen jó érzés volt látni és érezni, hogy a magyar nevelésügy szolgálatában végzett munka hatásaiban milyen maradandó nyomokat hagyott a lelkekben. Öröm volt az erre igyekvő útvonalakon újra meg újra tisztamosolyú öregdiákokat látni, akik Kassáról, Újvidékről, a Dunántúlról, a Nagyalföldről, Erdély minden városából és falujából erre felé igyekeztek. Könnyes boldogsággal kérdeztük: hol van az az édesanya, kinek szíve megdobbanására ilyen egyszerre és ilyen önként nyilatkozó szeretettel és meleg ragaszkodással messzi földekről zarándokolnak fiai. Próbáltuk elemezni az Alma Mater tartós varázsának titkát s azt a csodálatos vonzóerőt, melyet a kebelében felnőttekre minden vonatkozásban gyakorol! És ilyen boldog tépelődésünk között merült fel bennünk a gondolat, hogy amiként az egyetemes magyar nemzeti lélek szintézisében az erdélyi lélek külön hangsúlyozott színnel, mélyebb tónussal és tudatosabb tartalommal létezik, úgy a mi százados küzdelmeinkben kikristályosodó unitárius magyar lelkiségünkben is van egy külön *keresztúri lélek*, melynek hatását, áldozatos, meleg szellemét, közvetlen tónusát és ragaszkodóbb természetét felismerhetjük minden egyházi vállalkozásunkban. Ezt nem azért állapítjuk meg, hogy a mindnyájunkat egységbe ölelő ünnepségen elválasztó mozzanatokat teremtsünk s nem is azért, hogy vallásos hangulatban sajátosságok bőköf hizelegjünk a komoly intézmény ünnepi percei elé, hanem egyedül azért, hogy rámutassunk arra az unitárius lelkiségre és vallásos magatartásra, melynek hosszú évtizedeken át melegágya volt ez a drága intézmény, ez a nép életéből kinőtt s ösztönös műve-

lődésigényt tápláló forrás, s amelynek áldásos megtermékenyítő hatását különösen akkor éreztük, amikor idegen szándékok és érdekek elsöprő törekvései idején hősi korát élte itt az unitárius áldozat lelke, különösen akkor, amikor az erdélyi magyar iskolaügy legszebb történelmét írták azok, akik megmaradó erőikkel, fanatikus hitükkel dolgoztak a magyar ifjúságért s lelkük vérén, mint a pelikán, táplálták, oltalmazták, védték és megtartották a nevelésnek ezt a megszentelt várát.

Ezt a *keresztúri lelket* az intézmény népierejű tanárai önfeláldozó szellemiségének és a környező tiszta unitárius közösségek bízó és építő akarátának összhangba hozott lendülete ajándékozta Anyaszentegyházunknak. Ebben a munkában derék világi papjaink mindig maradéknélkül kivették részüket. Ez a lélek sokszor cikázó villámokat, vagy zúgó vihart támasztott egyházi életünk egykedvű egén, sokszor a szükséges másik pólus erejével szellemi küzdelemre, igaz, felelős belső számadásra készítette az unitárius szellemiséget, de mindannyiszor áldást vont maga után, mert szándéka alján a forró egyházszeretet lángjai égtek. Akik ide jártak, akik ezek között a falak között gyűjtögették a magyar művelődés édes, tiszta mézét, vagy akik továbbképzés szándékával sokszor mérlegelték önmagukban Keresztúr sajátos unitárius mélységének boldog titkát, azok imádkozó unitáriusokká lettek s megtanulták halálukig szent tiszteltben tartani a dávidferenci örökséget.

Ennél nagyobb elismerést, ennél jelesebb bizonyítványt nem adhatunk ennek az iskolának, ez azonban a lehető legjobb, amit ünnepi érzések között egyáltalán eszközölhetünk.

Ezekkel a gondolatokkal Egyházunk Teológiai Akadémiája nevében kérem a jó Istenünket, áldja meg ezt a történelmi munkát, s gondviselő lelkével maradjon továbbra is az intézet felett, hogy áldás fakadjon innen végtelen századokig az örökéletű unitárius szellem jegyében magyar nemzetünk dicsőségére.

Záróbeszéd.

Elmondotta: *Dr. Gelei József*, főgondnok.

Ünnepet ülő Atyámfiai! Kedves Vendégeink!

Az örvendező lélek mai megnyilvánulása az én szavaimmal végetér. Az ünnepség szerfölött hosszúra húzódott ki s ezért az én első feladatomban, hogy a megjelentektől elnézést kérjek, mind a rendezőségnek, mind az elnökségnek, mind pedig a szónokoknak nevében, ha hosszadalmasak voltunk. Főként azonban arra szeretném kérni a bennünket megjelenésükkel megtiszteltek, hogy vegyék a sok szónokot és a tőlük elhangzott sok mondanivalót is azzal a megelégedő örömmel, mely természetesnek és magátólvalónak tartja, hogy akik szeretettel és ragaszkodással vannak gimnáziumunk történeti múltjához, azoknak sok és kifogyhatatlan a mondanivalójuk, azok a viszontlátás örömeit is hosszan-hosszan akarják kiélvezni.

Az én legfőképpen feladatomban az, hogy köszönetet mondjak a szereplőknek szép közreműködéseikért. Megköszönjem a tegnapesti vendiáktalálkozó szónokainak, előadóinak, a művészi számok szereplőinek, rendezőinek és vezetőinek felejthetetlen összhangú és melegséggel tele találkozó ünnepségét. Megköszönöm különösképpen a jólelkű adakozóknak ez ünnepség alkalmával is felajánlott összegeit; köztük is legelsősorban az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek ügyvezető alelnöke: dr. Szathmáry Lajos által felajánlott nagyszámú és sokvonatkozású támogatását, mellyel az ajándékozók gimnáziumunk jövődjét és abban felvirágozását határozták el biztosítani.

Köszönöm az Úristennek azt a lélekbeli összhangot, mellyel szervezés és megfontolás nélkül is megáldotta ennek az ünnepségnek megnyilvánulásait, mert ki kell jelentenem, hogy akkor, amikor megnyitó-beszédemben a székely lélek történelmi jelentőségét a torockói Székelykő sziklafenségsével kívántam példázni, nem volt eszemben, hogy ezzel ünnepségünk átfestő lélekszínét fogtam meg, mert nem gondoltam meg, hogy e gimnázium építője Lázár püspökünk is Torockó szülötte, mai felavatója főtisztelendő Püspök Urunk Torockón indult el az életbe és énekszámaink mesterei vezetője és mai ódánk zeneköltője: Péterfy Gyula is torockói származású. Ahol események maguktól is ennyire egybevágnak, ott Istennek összhangoló keze játszik közre.

És engedjék meg, hogy örömtől repeső szívvel mondjak köszönetet annak a váratlan és hivatlan szereplőnek, mely a zászlóavatás lendületes pillanatában sas képében jelent meg fejünk felett, s mintha csak Isten küldötte volna őt személyének látható képviselőre ide, mialatt gimnáziumunk díszzászlójára a nemzeti szalagot tűzték fel, hosszasan itt keringett fejünk fölött. Lehet, hogy azoknak a Délerdélyben távolmaradt vendiákoknak volt az ünnepségre ideszárnyalt és Istentől idevágyódott képviselője, kik csak lelkük sóhajtasával vehettek részt ünnepségünkön. Higgyük el, hogy az ők nevükben keringett fejünk fölött s az ők nevükben szemlélte zászlónk feliratain az erős székely testet s a benne lakó erős székely lelket, s onnan olvasta: A hit tettekre buzdít... Köszönöm szárnyaló lelkünk sasmadara, hogy megjelenéssel megkoronáztad ünnepségünk!

És köszönet végül a jóságos Istennek ezért a gyönyörűséges napért. Azért a sok derűsen ragyogó fénysugárért, mellyel lehetővé tette, hogy ünnepségünket Isten szabad ege alatt tarthassuk meg s lehetővé tette, hogy necsak egész Keresztúrkör székelysége, hanem Nyikó bájos völgye s messziről kéklő hegyei is velünk örvendezhesenek a mi ünnepünkön.

Isten áldó keze simogassa meg összesereglett vendiákjainkat s Isten áldó tekintete maradjon örökre e nagymúltú gimnázium fölött.

A keresztúri Alma Mater nem hiába üzent!

Irta: Péter Lajos, rendezőbizottsági elnök.

Mennyi akadály, mennyi nehéz körülmény állott 150 év mesgyén az emlékünnepegy megrendezésének útjában! Mi magunk, a rendezőség is sokáig tusakodtunk, meg lehet-e a siker reményével rendezni emlékünnepegyt a világháború negyedik évében, a bécsi határok okozta rettenetes utazási viszonyok és közellátási nehézségek közepette. De a küzdelmes múltból erőt és bátorságot merítettünk a jelen aggodalmai között, és az ünnepségek megrendezése mellett döntöttünk. Úgy találtuk, hogy a keresztúri Alma Mater 150 éves fennállásának emlékünnepe nem erő- és időpazarlás, hanem ellenkezőleg, erőt adó és fölemelő ünnep lesz az egész székely nép, sőt az egész ország számára. Így is történt! *Június 5—6-ika ünnepe volt a rendületlen hittel, elszánt akarattal küzdők diadalának!* Ünnepe volt a *székely áldozatkészség 150 éves eredményének, ünnepe az egymást támogató felekezeti összetartásnak*, mely 150 év alatt oly sokszor jött segítségére a válságba jutott iskola ügyének. Az ünnepségekre nem remélt hatalmas számban sereglettek össze a vendiákok és az intézet barátai távolról és közlről. Egyszerű sorsban élő, vagy magas rangban emelkedett vendiákok egyaránt boldogok voltak, hogy viszontláthatták egymást az ünneplő székely Alma Mater kebelén. És boldog örömmel, fölemelő hatással töltötte be az ünnepélyen mindenki a neki kiosztott szerepet. Az Alma Mater is büszke mindazokra, akik az iskola szellemét és jelentőségét prózában vagy versben, dalban vagy zenében, imában vagy alkalmi beszédben méltatták. De büszke az Alma Mater azokra is, akik — jó pár százan — távolságot, fáradságot leküzdve, eljöttek, hogy részesei lehessenek az országra szóló szép ünnepségnek. Mert valóban az volt, *országra szóló szép ünnep volt Orbán Balázs iskolájának ünnepe!* Hála és köszönet érte mindeneknek, akik hálával, szeretettel és ragaszkodással jöttek a hívó szóra. Hála és köszönet, mindenekelőtt a mi jó Istenünknek, aki alkalmas, szép idővel ajándékozott meg és ragyogó,

szép napjával rámosolygott június 6-án Orbán Balázs iskolájára. Hála és köszönet Egyházi Főhatóságunknak, Püspöknek, Főgondnoknak, Teológiai Akadémiánknak, akik tanúságot tettek amellet, hogy a keresztúri Alma Mater is *édes lánya* az Egyháznak! Köszönet és hála az összes szereplőknek és köszönet a hatalmas, szép közönségnek, mely megható szeretettel és ragaszkodással vette körül az ünneplő Alma Matert! Boldog a rendezőség, hogy az Alma Mater nem hiába üzent Gyermekének és Barátainak!

Felhívás Orbán Balázs alapítványának kiegészítésére.

A székelykeresztúri Unitárius Báró Orbán Balázs Gimnázium 150 éves emlékünnepén közóhajként hangzott el id. Hadházy Sándor vándiák indítványa, hogy Orbán Balázs híres alapítványát, — amely a sok devalváció és konverzió miatt igen lemorzsolódott, — hatalmas összegű alapítvánnyá újra ki kell építeni. A gimnázium előljárósága úgy határozott, hogy mielőbbi adakozásra kéri a vándiákságot és a gimnázium barátait az Orbán Balázs alap javára az intézet alapításának 150-ik éve alkalmából.

Orbán Balázs alapítványa különösen arról nevezetes, hogy a nagy alapítványozó kívánsága szerint minden osztályban maguk a tanulók ítélik oda a jutalmat iskolai év végén titkos szavazással — választásra és nemzetiségre tekintet nélkül — egy-egy jó erkölcsű, szegény jó tanulónak, hogy így már ifjú korban gyakorolják a tanulók a lelkiismeretes, becsületes szavazást.

Siessen minden keresztúri vándiák és Orbán Balázs szellemének minden igaz tisztelője az alapítvány helyreállítására szíves adományaival. Minden összeg a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium pénztárához küldendő.

Tartalomjegyzék.

	Oldal
Előszóféle: <i>Péter Lajos</i> — — — — —	3
A székelykeresztúri unitárius „Báró Orbán Balázs“ gimnázium másfél százados jubileuma: <i>v. Szolga Ferenc</i> — — — —	5

I. Véndiákestély.

Az ifjúság üdvözlete: <i>Nagy Samu</i> — — — — —	11
<i>Báró József</i> verse: Véndiák vacsorán — — — — —	13
Ünnepi beszéd: <i>Mester Miklós</i> — — — — —	16
<i>Molnár Sándor</i> , m. kir. honvédőrnagy versei: Székelykeresztúr	23
Erdély — — — — —	24
Most jöttem Erdélyből — — — — —	25
A vendiákokhoz — — — — —	26
Keresztúri leckék: 1. Nem kell mindjárt megijedni! — — —	29
2. A jó bizonyítvány: <i>Gyallay Domokos</i> — — — — —	31
<i>Izsák Domokos</i> kispazda versei: Köszöntés — — — — —	34
Székely tavasz — — — — —	35
Az én soha el nem múló vágyam — — — — —	36
A vendiákok koszorújának az országzászlónál való elhelyezése alkalmából mondott beszéd: <i>Dr. Kiss Elek</i> — — — —	38

II. Istentisztelet.

Ima: <i>Pál Dénes</i> — — — — —	43
Isten akarata... (egyházi beszéd): <i>Dr. Csiki Gábor</i> — — —	46
Ima: <i>Dr. Kovács Lajos</i> — — — — —	52
Az erő éneke és próféciája (egyházi beszéd): <i>Simén Dániel</i> —	55

III. Emlékünnepély.

A székelység — Magyarország Székelyköve: <i>Dr. Gelei József</i> —	63
Óda: <i>Józan Miklós</i> — — — — —	66

	Oldal
A székelykeresztúri unitárius „Báró Orbán Balázs“ gimnázium	
150 éve: Péter Lajos — — — — —	68
Püspöki megáldás — — — — —	76
A díszlobogót megáldó beszéd: Útő Lajos — — — — —	78
A díszlobogót átadó beszéd: özv. Ugron Zoltánné — — — — —	80
Üdvözlések: E. K. Tanács nevében: Dr. Gelei József — — — — —	81
A Teológiai Akadémia részéről: Dr. Abrudbányai János — — — — —	82
Záróbeszéd: Dr. Gelei József — — — — —	84
A keresztúri Alma Mater nem hiába üzent!: Péter Lajos — — — — —	86
Felhívás Orbán Balázs alapítványának kiegészítésére — — — — —	88

